

بَابُ فِي مَعْرِفَةِ نَوْجَانِ بَرِشْتِ از حضرت رسالت امیر خیرت نظام الحق و الدین قدس الله روحه العزیز

۳۰

در نزد گے در باب اول گوید شعر قدیه را قند محاربت اقل چشمت شینق خیمه کل و لی
 اللہ فی منیادہ بہ منہم ابو اسحاق الکرینی غنیہم طوبی سہما چہ من شینق اطق ادہ
 اقصیٰ ہذا ان یمن یتبعونہ لہ لایعدون ان الذکر فی منیادہ شوایں بزرگ
 در عمارت ستر عالم مکاشفات گوئیدہ و صورت صحور پیرایہ خود ساخت متھم
 آن عہدہ الابراک قدر وۃ الاحیاراں ملک الاولیاں سلطان الاصفیٰ آب
 برمان الاتقیاء در عزم سعد خواجہ ابو احمد حشمتی طاب ثراہ و این بزرگ
 خرقہ ارادت از خدمت خواجہ ابوالحسن حشمتی پوشیدہ بود قدس اندر سرہ
 العزیز و این بزرگ باوشاہ مالک ملک مکاشفات و سلطان دارالملک مشاہدات
 بود ایچ سر سے انرا سرار دوست پیروں مذادہ و در عالم ذوق درونی پادشاہی
 بارزہ رحمتہ اللہ علیہ مشہم آن قلیب لمتاسخ و الفقرآن ملک الاممہ و العلماء آر
 لچاہ الاوتاد ان سفور النبا و خواجہ محمد حشمتی طیب اللہ مرقدہ و نور اللہ منہا
 کہ بانواع کرامات و اصناف درجات مشاہدات آراستہ بود و این بزرگ خرقہ
 ارادت از خدمت خواجہ حشمتی پوشیدہ بود منقول است کہ خواجہ ابو محمد حشمتی
 اقلب حال در عالم تنجیر بود سے و ساہا پہلو سے میارک ایشان بزرگ بزرگ
 بود و رعایت مجاہدہ و در ظلمات شوق نماز معکوس گذارد سے و رغبت خود
 چاہ سے داشت در آنچاہ خود را سترنگوں آونجختہ خدا سے تعالیٰ را عبادت کرد
 منقول است کہ روز سے بر سر و جل نشستہ بود و خرقہ مبارک خود را بخیہ
 میزد و راتنا سے این حال پسر خلیفہ نجدت اور رسید باکو کیہ خلافت ان سب
 فرود آمد و روسے بر زمین آورد شست خدمت خواجہ فرمود کہ حضرت ریش
 صلے اللہ علیہ آلہ و سلم بیفرایید اگر پیر زنے در بلا و مملکت شبہ بغاوت بچند
 روز قیامت امسا و صدقتا دست والی خود بگیرد بعدہ پسر خلیفہ خدا شہا از جہنم

سہ و باوقا کردہ اندازاہل جنت ہمہ شیخان ہمہ نوزوگان خدا در بلا و او ہستہ انراں
 شیوخ ابو اسحاق کلا تریشا لست دشمن ہست ماہ نمایاں و بر شہ پیروی میکند آن ابو اسحاق

بانی و فضائل خواجهگان پشت از حضرت زکات محمد حضرت نظام الحق والبرین قدس سرہ العزیز

پیش آوردن خواجه تبسم فرمود و گفت از خواجهگان ما زینہا کسے قبول نکرده است
 ویداں حاجتے نذاریم بعدہ روسے مبارک خود سوسے آسمان کرد و گفت الہی
 آنچه بندگان خود را سے تمامی این را نیز بہاں بنمائے در حال ماہیان و چلبہ
 دینارے سے زور و ہن کر قبلا آآمد بعدہ خواجه فرمود کہ حق جمل و علی بر بندگان
 خود و خیرتہ نغیب کشادہ است و دست تصرف وادہ بدیں آوردہ شما احتیاج
 نذاریم متحکم آل اعظم علما آں سید الاولیا آں سید الازکیا آں پیشوا سواہل
 تصوف نامہ المکتہ والدین خواجه ابو یوسف چشتی کہ جمال طریقت و کمال
 حقیقت بود و این بزرگ را کرامات ظاہرہ و برابین پدیدہ است نور اللہ و روضتہ
 و نرد شریتہ و خرقہ ارادت از خدمت خواجه ابو محمد چشتی قدس المدسٹر العسین
 و شہت منقول است کہ وقتے خواجه ابو یوسف چشتی در راسے میرفت
 وید کہ مسجدے عمارت میکشند و تیرے بچہت معق سجد بالایہ بندہاں تیر
 از مواز نہ عمارت کوتہ سے آید بریں حیرت بودند کہ چہ کند و راستاے ہر
 خدمت خواجه بر سر وقت ایشان رسید و ازاں حال استطلاع نمود چوں
 قصتہ این حال خواجه را روشن شد ازاں سبب فرد آمد بالادیوار مسجد
 برآمد و یک سر خوب بدست مبارک خویش گرفت و گفت بسم اللہ الرحمن الرحیم
 چندی چوں آں تیر بالاسے عمارت آوردن از عمارت مسجد یک گز از جانبے
 کہ خواجه گرفته بود زیادہ آدنا این غایت آں تیر کرامت بدان عمارت مسجد یک
 گز بیرون آمد و بر قرار است کاتب حروف از والد خود سید مبارک محمد
 کرامتی رحمۃ اللہ علیہ سماع دارد کہ سے فرمود آں مسجد را دیدہ ام در میان
 پشت و ہر یو در کنار ہر یو الیہ دست منقول است کہ خواجه یوسف
 چشتی را قدس اللہ سرہ کلام اللہ یاد نمود بدین سبب مسترد بود تا شے
 در آن ترود پیر خود خواجه محمد چشتی را قدس اللہ سرہ العزیز در خواب دید کہ میفر
 چہ حال است کہ در نهایت ترود سے بنیم خواجه یوسف گفت کہ سبب کلام اللہ

باب اول در فضائل خواجگان چشتی حضرت سیدنا محمد بن عبد الوہاب رحمہ اللہ علیہ

کہ یاد آید کہ فرمود کہ صد بار سورہ فاتحہ بخوان از برکت آن کلام اللہ محفوظ خواہد شد خواجہ یوسف چشتی چون بدار شد بچنان کرد بفضل و کرم حق سبحان تعالیٰ از برکت سورہ فاتحہ تمامی کلام اللہ خواجہ یوسف را محفوظ شد چنانکہ ہر روز پنج ختم کرد گرفت منحصر آں سر مشائخ کبار آں بادشاہ اویاسے نامدار آں ظل فی الخلق ان سیدنا اللہ الفائق با حق خواجہ قطب الحق والدین مخصوص بعنایت رب العالمین خاتم الفقرا و المساکین ملک الاولیا سلطان الاصفیاء خواجہ مود چشتی کہ جملہ مشائخ کبار وقت محکوم و منقاد حکم او بودند و رعایت تعظیم و در نہایت تکریم او میکردند و ایں بزرگ خرقہ ارادت از خدمت خواجہ سیدنا یوسف چشتی پوشیدہ کاتب حروف بیخدا مبارک سلطان المشائخ بنشدہ دیدہ اسم شیخ ابو العباس اقصاب ہمارے اولیا را بطرفنا کردہ بود چون خواجہ مود چشتی شیخ عثمان اوستاد مردان را بہ نیشاپور ولایت داد نظر او بدل کرد چون از خانہ علیہ منقول است ہر وقت کہ خواجہ مود چشتی را ہشتیاق زیارت خانہ کعبہ غائبے فرشتگان نہ حکم شدے تا خانہ کعبہ راسخے آوردند و نظر خواجہ مود چشتی خواجہ ہوان کردے و ہمارے کہ آنجا آمدہ است بگذاردے بعدہ خانہ کعبہ راسخے بردند منقول است بزرگ زادہ بدخشاں بخدمت خواجہ مود چشتی آمد و ارادت آورد و کلاہ در خواست کرد خدمت خواجہ بنور باطن دریافتہ بود کہ در حیرتہ سعیرت لوت دنیا باقی است التماس او قبول نہیں کرد تا بیشتر سے بزرگان را آں بزرگ زادہ شفیق آورد خواجہ اورا کلاہ فرمود و گفت اسے جوان چو کلاہ سنی نگاہ داشت آں بکنی والاپشیمان شوی چون آں بزرگ زادہ کلاہ بسند و در بدخشاں آمد بعد چند گاہ بدنیایا و بدلتیہ مطلوب نفس او بود مشغول شد ایں خیر بخدمت خواجہ رسانیدند خواجہ فرمود چگونہ است کہ آں کلاہ کار او نمیکند بعدہ بسے بر نیامد کہ اورا با تہاسے بگرفتند و چشمہاسے چہاں پیڑ او کشیدند منقول است کہ چند روز ذات ملک صفات خواجہ مود

باب اول در فضائل خواجگان حضرت علی بن ابی طالب تا حضرت نظام الحق والدین قدس سره

۴۳

پشتی را قدس سره العزیز زحمت مزاحم شاد و را شائسته آن زحمت مرد
 با ہیبت بیاید و حریر پاره بنمشه بدست مبارک خواهد داد خواهی مطالعه کرد آن
 حریر پاره بر چشم مبارک خود نهاد و جان عزیز بخت تسلیم کرد هزار نور عالم افتاد که
 خواهی مودود و خود تیا نماز بعد تجویز و تکفین نوشتند که جنازه خواهی بردارند
 چپکس نتوانستند که برگیرند همه رحیرت مانند بعد زمانے آواز صحبت آمد خلق
 و ورشد مردان غیب بیامدند و نماز جنازه خواهی بگذارند بعد خلق بگذارند
 و پس بفرمان خدا سے تعالیٰ جنازه خواهی در موافق شده میرفت خلق دنبال
 جنازه میرفتند تا بموضع که حضرت قبول کرده بودند چون این کرامت معاینه شد
 چندین هزار کافران در آن روز مسلمان شدند مشهم آن اعلم علیا آن قدوه
 اولیا خواهی حاجی شریف زندنی که بکلمات حقایق حقیقت میاں مشایخ
 کبار زمانه عدیم المثال بود و توجه علما و فضلا و اهل حقیقت بدو بود و خرقة اداوت
 از خدمت خواهی قطب المائتة والدین مودود و وحشی پوشیده بود قدس سره
 سره العزیز منقول است که خواهی حاجی شریف زندنی چهل سال از خلق
 عزلت گرفت و خرابه اختیار کرد و برگ درختان و میوه که از جنگل خیزد وقت نیست
 و اگر کسی بخدمت او آمد میفاد مگفت زینهار ذکر دنیا و حکایت آن ننگنی که از
 سوادت زیارت محروم گردی منقول است روزی مردی بخدمت
 خواهی چیزی سے نقدانه آورد خواهی فرمود که باد رویشاں چه عداوت
 داشتی که دشمن گرفته خدا سے را بیاوردی این سخن گفت فرمود که نه
 صحرا بهیں آن مردی بین که جوئے زرد صحرا رواں شده است بعد
 خواهی فرمود کسی را که در خزانه غیب انجین تصرفی باشد او نظر بحال شما کند
 منقول است که سلطان سنجریاد در خواب دیدند از او پرسیدند که خدا
 تعالیٰ با تو چه کرد گفت معامله مرا کرده بودم از نیکی و بدو نظر من
 داشتند و فرشتگان عذاب فرماں شد که این را جانب و در رخ به به هم در

الحمد لله رب العالمين

بابت اول در فضائل خواجهان پشت از حضرت برات تاج حضرت نظام الحق والدين قدس

۴۴

اشنا سے این فرماں رسید کہ فلان روز در مسجد دمشق سعادت شد سید محمد علی
 خواجہ حاجی شریف زندنی حاصل کردہ بود از برکت آس بیابان سبحانہ تعالیٰ
 منہم آس صاحب کشف و کرامات آس بادشاہ عالم شہادت آس لکھنؤ روز پنج
 حاجی شریف زندنی خواجہ عثمان ہارونی کہ در علم شریعت با مداراں ظل اللہ
 و حقیقت اعلیٰ وقت بود و مقتدا سے اوتاد و ابدال و خرقة ارادت آس
 خواجہ حاجی شریف زندنی پوشیدہ قدس السدرہ العزیزہ منقولہ
 شیخ الاسلام خواجہ معین الدین حسن سجوی طیب السدرہ منقولہ
 من برابر خواجہ عثمان ہارونی در سفر بودم در کنارہ و جلیہ رسیدم کشتی
 خواجہ عثمان قدس السدرہ العزیزہ فرمود کہ چشم پیش کن چشم پیش کردم خستہ دیدہ
 را چو در گذار سے و جلیہ دیدم از خواجہ عثمان قدس السدرہ العزیزہ
 کہ شما این چه کردید فرمود کہ بیخ بار سوره فاتحہ بخوانم منقول است
 پیرے بخدمت خواجہ عثمان قدس السدرہ العزیزہ بغایت پریشان تاروت خانہ
 خواجہ ازو پرسید کہ چه حال است کہ خاطر بر جا نداری گفت مدت چیل سال چہ میدا
 باشد کہ سپر سے از من غایب شدہ است از حیوات و موت او خبر ندارم بخدمت
 خواجہ آمدہ ام تا فاتحہ در خدمت کنم مگر سپر بن رسد خواجہ در مراقبہ شد چوں
 زمانے بگذشت حاضران تجلس را فرمود کہ فاتحہ بخوانیم بنیت آنکہ سپر ایس بر
 بدو رسد چوں فاتحہ خواند فرمود بر و پست در خانہ آمدہ باشد چوں پیر در خانہ
 آمد آیندہ بیانہ و گفت مبارکباد پست آمد چوں پیر را با سپر ملاقات شد پکد و سپر
 بخدمت خواجہ آمد و سپر و سعادت پامبول حاصل کردند خواجہ ازو پرسید
 کہ کجا بودی گفت در جزیرہ از جزائر دیوان گرفتہ بودند و زنجیر کردہ ام روز
 در آن مقام بودم درویشے ہم بر طریق شہادت در زنجیر کردہ مرا تو یک نیت
 بایستای زنجیر از من بیفتا و بعدہ گفت پاسے بر پاسے من زنجیراں کردم
 فرمود ہمیشہ پیش کن چوں چشم پیش کردم خود را بر در خویش دیدم منقول است

۴۵

که شیخ الاسلام معین الدین سجری قدس اللہ سرہ العزیز فرمود که مرا همیآ
 بود از میدان خواجہ عثمان پارونی او نقل کرد من برابر جنازه او رفتم چون او را
 در گورنهادند خلق بازگشت من ساعتی بر سر قبر آن بیت مشغول بودم دیدم
 فرشتگان عذاب حاضر شدند درین میان خواجہ عثمان پارونی رسید
 و گفت نیہا این را عذاب کندید کہ این از میدان من است فرشتگان را فرما
 شد او را بگوئید این برخلاف تو بود خواجہ قدس اللہ سرہ العزیز فرمود کہ آری
 این برخلاف من بود فاما خود در درپله من بسته بود و فرماں شد کہ اسے فرشتگان
 دست از مید خواجہ عثمان بدارید کہ ما او را بدو بخشیدیم منہم آل شیخ شیوخ طریقت
 آل اصل الاصول بحقیقت آن صاحب سر را الہی و آل باوصاف صحیحی
 وارث اللہی سے و المرسلین نایب سول اللہ فی الہند حضرت خواجہ معین الحق
 و الشرع و الدین خواجہ معین الدین حسن سجری قدس اللہ سرہ العزیز کہ
 بجمیع اوصاف مشایخ موصوف بود و با نوازش کرامات علو درجات مشہود و این
 بادشاہ اہل اسلام خلیفہ خواجہ عثمان پارونی بود منقولست کہ شیخ الاسلام
 معین الدین قدس اللہ سرہ العزیز فرمود کہ چون من بخدمت خواجہ
 عثمان پارونی پیوستم و بشفقت ارادت آن بزرگ مشرف شدہم بیست سال
 ملازم خدمت ایشان بودم چنانکہ یک ساعت نفس راز خدمت آن بزرگ
 راحت ندادم و در سفر و حضر جائزہ خواب خواجہ من سے بردم چون رسوخ
 خدمت من با عفت و تمام معائنہ کرد و نگاہ نمیتے کہ از کمال خواجہ اقتضا کرد
 در حق من کرم فرمود و خواجہ معین الدین و الحق میفرمود کہ عالم است شناختن
 حق تعالی اگر بختن از خلق است و خاموش بودن و معرفت میفرمود کہ چون
 مار از پوست بیرون آمدیم و نگاہ کردیم عاشق و معشوق و عشق یکے دیدیم یعنی
 در عالم توحید ہمیکست و من فرمود کہ حاجیاں بقالب گرد خانہ کعبہ طوف
 کنند فاما عارفان بقلوب گرد عرش و حجاز عسمرت طواف کنند و لقا شوند

باب فی فضائل خواجگان ہشت از حضرت زکریا علیہ السلام و الحق والبرہن قدس سرہ

و میفرمود دستے کرد خانه کعبه بطواف کردم تا ایس زمان خانه کعبه گرد من طواف
 سے کند و میفرمود در مستحق اسم فقر و فقے گردد کہ در عالم قانی باقی بماند پسید نہ مرد تا
 کے گرد و فرمود آں زمانکہ فرشتہ ذلت بیست سال برو ایچ گناہے نویسد و میفرمود
 کہ نشان اہل محبت چیست آنکہ مطیع باشی و تبرے نیاید کہ بر آں و میفرمود کہ علامت
 سخاوت چیست آنکہ مدحیست کنی و امیداری کہ مقبول خواہم شد و میفرمود چوں
 روز قیامت در رسد حق تعالی فرشتگان را فرماں دهد تا دوزخ را از دہان مار
 بیرون آرند آنگاہ دوزخ را بتابند چنانکہ یک دم نہند جملہ شتر قیامت پر دو و کند
 ہر کہ خواہد از حقیقات آں روز ایمن گردد طاعتے کند کہ نزدیک خدا سے لثالی بہتر
 از آں طاعتے نباشد پسیدند کہ آں طاعت چیست فرمود کہ در ماندگان را
 فریاد رسیدن و حاجت یچارگان رواں کردن و گرسنگان را سپر گردانیدن
 و میفرمود و میر کہ این سہ نصیحت باشد در حقیقت بدان کہ خدا سے لثالی اولاد و
 میدارد اول سخاوتے چوں سخاوت و زیاد و م شفقے چوں شفقت آفتاب بیوم
 تو وضعے چوں تواضع زمین و میفرمود ہر کہ نعمت یافت از سخاوت یافت و ہر کہ از
 سخاوتان باشد از صفا باشد و سے فرمود کہ متوکل بحقیقت آں است کہ رنج و
 محنت خود از خلق برگیرد و میفرمود کہ قرار گرفتن درین راہ دو چیز است یکے ابو
 خیریت دوم تعظیم حق تعالی حضرت سلطان المشائخ سے فرمود چوں حضرت
 شیخ معین الدین صاحب اللہ مہجور در جمیر آمد پتھورا سے مملکت ہند و در
 اجمیر بود چوں شیخ در جمیر سکونت ساخت پتھورا را و مقرران او را شوار سے
 آمد چوں مملکت کراست شیخ معاینہ سے کردند مجال از دن نبود الغرض سلسلہ
 از پیوستگان شیخ معین الدین قدس اللہ سرہ العزیز پتھورا سے بود پتھورا
 آں مسلماناں را سے مضرت رسانیدن گرفت آں مسلماناں لہجا بنامت شیخ
 معین الدین کرد شیخ در باب او پتھورا بشفا سے سخنے گفت پتھورا فلان شیخ
 قبول نکرد و گفت این مرد ایجا آمدہ است ہشستہ سخنان غیب میگوید چوں این

۴۶

بائصال و فضائل نواجگان چشت از حضرت سید الشہداء حضرت نظام الحق والدین قدس سرہ

۷۴

سخن بسبح مبارک آل بادشاہ اسلام رسانیدند بر لفظ مبارک اور رفت کہ تہوں
 سازندہ گرفتیم و دادیم بپشت کرا سلام ہمدان ایام لشکر سلطان معزید الدین
 سامان اللہ بر ما کہ از غرق رسید و پتہ را مقابل لشکر اسلام شد و بدست سلطان
 زندہ افتاد عرض میدارد کاتب حروف بر آنجملہ کہ کدام کرامات علو درجات بالا
 ازین تواند بود کہ از بزرگانے کہ ہیں بادشاہ وین پیوستند شاہانے نہاستند
 کہ بزرگان خداے تعالی و تقدس را دستگیری کردند و از غرور دنیا پیروں آورند
 و بسزای سرور عقبے منز لگا دادند و بار و زقیامت کوں غلغله عظمت این
 بادشاہان دین در گوش ہوش فلک و ملک فرو خواند کوفت و خلوق بچبت ایشان
 در مقعد صدق جانے خواہن یافت کرامت دیگر آنکہ مملکت ہندوستان
 تا حد بر آمدن اکتاب ہمہ دیار کفر و کافر فی ویت ویت پرستی بود و محمدان ہند
 ہر کیے دعوی آنرا کہ **انکھ انو علی** مے کردند و خداے راجل و علی شریک جو گفتند
 و سنگ کلوخ و وار و درخت و ستور و گا و و سرگین ایشانرا سجدہ میکردند و
 بظلمت کفر فضل دل ایشان مظلوم محکم بود قطعہ ہمہ غافل از حکم دین و شریعت
 ہمہ بخیر از خدا و پیمبر نہ ہرگز کے دیدہ بخار قبلہ نہ ہرگز شنیدہ کنش اللہ کہ
 بوصول قدم مبارک آن آفتاب ہل نقیین کہ حقیقت معین الدین بود ظلمت
 این دیار نور اسلام روشن و منور گشت قطعہ از تیغ اویجاے صلیب کلیب یا
 در دار کفر مسجد و محراب منبرست ہ آتجا کہ بود نعرہ و فریاد مشرکان بہ اکنون
 خروش نعرہ اللہ اکبر است ہ و ہر کہ این دیار مسلمان شد و ماد و زقیامت
 مسلمان خواہد شد و فرزند ان ایشان تا اولاد و او تا امتا سلو بہت مسلمان
 خواہند بود و آن طائفہ را کہ بہ تیغ اسلام از دار حرب در یار اسلام خواہن آورد
 الی یوم القیامت مشوہات آن بہ بار گاہ با جاہ شیخ الاسلام معین الدین حسن
 سنجری قدس اللہ سرہ و عزیز نبی بابت حضرت او و اصل و متواصل خواہند بود
 ان اللہ العزیز منقول است در آن شب کہ شیخ الاسلام معین الدین

پانچ ل درختاں خواجگانِ پشت از حضرت سالت نامہ حضرت نظام الحق الدین قدس اللہ سرہ العزیز

سجری قدس اللہ سرہ العزیز نقل خواہند کرد و چند بزرگ حضرت رسالت صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم را در خواب دیدند کہ میفرمود دوست خدا معین الدین سجری خواب
آید استقبال او آید ایم چوں خواجہ نقل کرد و پیشانی مبارک خواجہ نبشته پیدا آمد
کہ **حَبِيبُ اللّٰهِ مَا تِ فِي حَبِّ اللّٰهِ** و نقل خواجہ روضہ متبرکہ کہ ہم در جامع میراست
و خاک پاک مزار این بزرگ دوست دل و دردمندان سعادت زیارت میسر
منہم آن شیخ علی الاطلاق آن قطب باتفاق آن منبع اسرار آن مطلع انوار آن
شیخ عالم آن پادشاہ تہی آدم آن شیخ الاسلام نامہار قطب الحق والدین بختیا
اوشی قدس اللہ سرہ العزیز خلیفہ شیخ الاسلام محیلن الدین حسن سجری بود و از
اکابر اولیاء روزگار اصفیا بود و در عصر او ہمہ منقاد و معتقد او بودند و ثبوت عظیم
دشت و نفسے گیر او بشغل بی مع اللہ مخصوص تبرک تجرید موصوفت این بزرگ
در ماہ مبارک رجب ربیع قدرہ شہور شدہ ثلثہ و عشرین و خمسمایہ در شہر بغداد
در سی امام ابواللیث سمرقندی بحضور شیخ شہاب الدین سہروردی
و شیخ اوجہ کرمانی و شیخ برہان الدین چشتی و شیخ محمد صفا لانی بشرف
ارادت شیخ الاسلام شیخ معین الدین سجری مشرف گشتند نکتہ اول
در بیان مجاہدہ شیخ الاسلام قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز سلطان ایشا
مے فرمود یارسے از شیخ شیبونخ العالم فرید الحق والدین قدس اللہ سرہ العزیز
پرسید کہ شیخ الاسلام قطب الدین کانسہ کند وری داشت فرمودند نہشت
عیش ایشان در عسرت بودے یقاعے مسلمانے ہمایہ خواجہ بود خواجہ در
اوائل از و اہم کردے و او را گفت کہ و اہم تو چوں کہ صد درم شود زیادہ ازان
نہی چوں فتوح رسیدے ہم ازاں او کردے بعدہ خواجہ با خود جزم کرد کہ بعد ازین
و اہم منہم بعدہ از فضل خدا سے عزوجل یک قرص زیر مصلے پیدا شدے ہمہ خانہ
را بسندہ بودے بقال دانست مگر خدمت شیخ از من ناخوش ہست کہ و اہم تے
ستائے بخوابے خود را بر حرم شیخ فرستاد بہمت شخص حال حرم شیخ خواب داد

و ذکر این بزرگ
مشتمل بر چہار
مکتبہ است

بانی نوا جگان جوئیست از حضرت است تا عهد حضرت نظام الحنفی الدین زید من مہ

۴۹

ہر روز یک قرص زیر مصلے شیخ پیدا سے شود ہماں اہل خانہ را کافیت بعد
 از ان کا ک پیدا شد خدمت شیخ از حرم خود پر سید کہ حکایت پیدا شدن کا
 پیش سے گفتہ حرم خواجہ گفت آسے پیش زن بقال گفتہ ام سلطان المشایخ
 میفرمود کہ شیخ معین الدین حسن سجری تا پانصد درم شیخ قطب الدین
 را اذن داده بود قرض کند چوں کار بجا مال رسید از ان نیز دست داشت قریب
 اللہ سرہ العزیز نکتہ دوم در بیان مشغولی شیخ الاسلام قطب الدین بختیار
 قدس اللہ سرہ العزیز سلطان المشایخ سے فرمود کہ شیخ قطب الدین بختیار را بخت
 مشغولی ترک خفتن بظہور آمدہ بود چنانکہ بچکے بستر راست نکر دے در اول عہد بعد
 علیہ خواب سے بختی و در آخر عہد انہم بہ بیداری بدل شدہ بود و زبان مبارک
 ایشان چنان روفہ بود اگر وقتے سے خلیفہ رحمت سے منعم حال شغل بحق بجا
 رسیدہ بود چوں کہ زیارت ایشان آمدے زمانے بایستے تا بخود باز آمدے انگاہ
 بآیندہ مشغول شدے یا از حال خود و یا حال آیندہ چہنہ سے بگفتہ سے بعدہ گفتے
 مرا معذور اید باز بحق مشغول شدہ سلطان المشایخ میفرمود کہ شیخ الاسلام
 قطب الدین را پسر سے بود خور داہمتہ اللہ علیہ بر رحمت حق ہوست چون خدمت
 شیخ قطب الدین از دفن او از گشت آواز گریہ ماور خور د کہ تسبیح مبارک
 شیخ رسید شیخ تاسف کردن گریات شیخ بدر الدین غزنوی پر سید کہ این تاسف
 چیست شیخ فرمود ہر این زمانے یاد سے آید کہ من چرا از حق بقا اسپر نخواستم
 اگر سے خواستم سے یا نعم سلطان المشایخ میفرمود نگرہ استغراق ایشان در یاد
 دوست بچہ فحایت بود کہ از حیات ثنات پسر یاد نیاید نکتہ سیکوم در بیان عظمت
 و کرامات شیخ الاسلام قطب الدین نور اللہ مرقدہ سلطان المشایخ میفرمود کہ مرد
 بود رئیس نام شبے در خواب دید قبیہ و خلقے انہوہ در حوالی آن قبر مرد سے کوتاہ
 بالاسے دید کہ ہر بار در کس قبیہ دروں میرو و دروں سے آید و پیغام خلق را جو
 سے گوید آن رئیس پر سید کہ دریں قبر کیست آن مرد کوتاہ بالا کہ پیروں خواجہ

باب فی فضائل خواجه گلان چہشتا حضرت رسالت با حوضت نظام الحق با حوضت مدین مدبر مراد العزیز

۵

و میرزا و کلام است گفتند درین قبہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
 و آن مرد عبد اللہ مسعود است رئیس میگویند نزدیک عبد اللہ رفتیم و گفتیم کہ بخدمت
 رسول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عرض دارکہ من میگویم منہ عن عبد اللہ مسعود درود
 رفت و بیرون آمد و گفت رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بنو اہلبیت ان نشدہ است
 کہ مرا بتوانی دید ما برو سلام من بخت یار کا کار بسیار و بگو بہ شب تحفہ کہ بر من
 میفرستی میرسد شب است کہ میرسد ما را بختیار او این رئیس میگویند من
 بیدار شدم و بخدمت شیخ قطب الدین بختیار آمدم تو سر شد مطہر شد و گفتیم کہ
 حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم شمس السلام رسانیدہ است بایستاد
 و گفت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چه گفتہ است گفتیم بختیار فرمودہ است تحفہ کہ بہ
 بر من سے فرستی میرسد بگر شب است کہ رسیدہ است شیخ قطب الدین
 همان زمان زنی کہ خواستہ بود پیش طلبہ و در او برہ تسلیم کردہ او را بگذاشت
 و آنچه بود مگر شب در ترویج مشغول ہا کہ آن تحفہ زنی بود بعد از آن
 سلطان المشائخ فرمود قدس اللہ سرہ العزیزتھے این بود کہ بہ شب سہ ہزار بار
 صلوات گفتہ اگاہتھے سلطان المشائخ میفرمود کہ وقتے شیخ قطب الدین بختیار
 و شیخ بہا والدین زکریا و شیخ جلال الدین تبریزی قدس اللہ سرہم العزیز
 در ملتان بودند شکر کا فریزر پاسے حصار ملتان آمد والی ملتان تباہ بچ بود
 بہت وقع ملا عین بخدمت این بزرگان آمد و عرض داشت کہ شیخ قطب الدین
 بختیار تیرے بدست تھا کہ داد و فرمود این را عمیا جانب شکر کا فریزر
 تھا کہ بچہ بچیاں کرد چوں روز شد بچا پس از کا فر نمازہ بود سلطان المشائخ میفر
 کہ من زیارت شیخ الاسلام قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہ العزیزتھے
 بودم و در خاطر من گذشت این کس کہ زیارت بزرگان سے آید ایشان را
 از آمدن این کس خیر سے ہے یا شاید یا نہ یعنی در خاطر گذرانیدم و نزدیک حضور
 مشغول شدم و در اثنا سے این مشغولی از روضہ تبرکہ این بہت شنیدم

باب اول در فضائل خواجگان حضرت از حضرت برائت توحید حضرت نظام الحق والبرین و در بیان حضرت ابو

بیت مرزومه پندار چون خویش تن بد من آیم بجاں گرتو آئی به تن ، و سلطان
 المشایخ میفرمود که شیخ قطب الدین بختیار در میدان حال در آوش بود
 و در آن شهر مسجد است خراب در آن یک مسجد مناره است که آنرا هفت مناره
 میگویند مگر بنی است ایشان دعائے سیده بود که آن یک دعا بود آن
 هفت دعا گفتند سر که آن دعا سید بالاسی آن مناره بخواند با هر خضر
 او ملاقات شود العزیز شیخ قطب الدین را هشتیاق غالب شده که با
 حضرت خضر ملاقات کند شبی از شهرها ماه رمضان در آن مسجد رفت و دو گانه
 بگذرد و بر آن مناره برآمد و این دعا بخواند فرود آمد چون قدم از مسجد بیرون
 نهاد مردی را دید ایستاده بانگ بر شیخ قطب الدین زد که درین بیگانه
 تو اینجا چکنی شیخ گفت من اینجا آمده ام تا ملاقات مہتر خضر حاصل کنم این دوست
 میسر نشد باز بخانه میزم آن مرد گفت خضر چه خواهی کرد او یکے سرگردان است
 بچو تو از دیدن آن چه شود و بنیامان پرسید دینے طلبی شیخ گفت خیر
 دانه دادنی داری شیخ گفت خیر بعد از آن آن مرد گفت خضر چه ہے بینی
 بعد از آن گفت درین شهر یک مرد است که خضر دوازده بار بر در او رفت است
 و بار نیافتہ ایشان درین محاوره بودند که مردے نورانی جاہا پاکیزه پوشیده
 یہ اشک این مرد بقطعی تمام پیش او باز رفت و در دست و پاسے او افتاد شیخ
 قطب الدین قدس سرہ العزیز فرمود کہ آن مرد چون نزدیک من رسید
 روے سوے آن مرد پیشینہ کرد و گفت کہ این درویش وامی دادنی ندارد
 و دنیا نے طلبہ آرزوے ملاقات تو دارد شیخ فرمود ہم در بنیامان بانگ
 برآمد از ہر طرف درویشاں و صوفیاں پیدا شدہ جماعتے شدہ تکبیر گفتند یک
 پیش رفت و نماز بگزارد و در تراویح دوازده سپارہ بخواند روزی من گذشت
 اگر ہمیشتر خواند بہتر باشد چون نماز تمام شد ہر کسے طرفے گرفت من بجایے خود آمد
 سلطان المشایخ میفرمود کہ وقتے جلال الدین تبریزی در خانہ شیخ

باب فی فضائل خواجه گمان چشتی از حضرت سادات احمد حضرت نقیہ مکنی و الدین قدس اللہ سرہ

۵۲

قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز خواست آمد شیخ قطب الدین نور اللہ مرقدہ
 اور استقبال کرد از خانہ خود بیرون آمد خانہ بر سر چند و گھر بود از آنجا که بیرون آمد
 در کوچه شارح زقبت در کوچه باریک رفت شیخ جمال الدین کہ سے آمد در شایع
 بنیاد ہم دریں کوچه باریک سے آمد برویا پدید میگردد ماتی شدند قدس اللہ سرہ ہما کرت
 دیگر در مسجد ملک غزالدین کہ ہم پیش گریاید اوست آن بہر دو بزرگ یکجا شدہ اللہ
 سلطان المشائخ میفرمود وقتے بخدمت شیخ قطب الدین قدس اللہ سرہ
 العزیز مردے از بنیوای شکایت کرد شیخ فرمود اگر بگویم نظر من در عرض
 خدا سے افتد استوار داری گفت آری بلکہ بیشتر ہم گفت نیکوست چون
 این مقدار میدانی بار سے اک بہشتا و تنگ نقرہ کہ در خانہ نہادہ بخور بعد ازاں
 شکایت کن انمرد شرمندہ شد رو سے بر زمین آورد و باز گشت منقول است
 کہ شیخ قطب الاسلام قطب الدین بختیار قدس اللہ سرہ العزیز میفرمود
 کہ وقتے من وقاضی حمید الدین ناگوری مسافر بودیم چو کرانہ دریا رسیدیم گرمگی
 درین اثر کردیک مان بگدشت گو سفند سے و ونان چوبی دروہن کردہ پیدیا
 شد بیاد پیش ما نہاد و باز گشت ما آنرا تناول کردیم و بانو گفتیم کہ این گو سفند
 از قییب بود ہم در اثناء اینحال یک گژدے نزدیک نزدیک دریا رسید خود را
 و راکب انداخت گذار شد تا دریا مل شدیم و گفتیم دریا زیر کتے بہت سیاہ نیز
 و نہال او برویم دست بد ما برویم بفرمان خدا سے تعالی دریا دشت شد و زمین
 خشک پید شد ما بگدشتیم زیر درختے مردے راہ خفتہ دیدیم و ما سے در آمدہ
 تا اور ہلاک گردانہ این گژدے از جای سے برجست آن مار را ہلاک کرد و از پیش
 ما ناپید شد ما نزدیک شدیم کہ انمرد را دریا ہم کہ ہم گے کسے خواہد بود دیدیم
 مستے خراب قے کردہ اقمادہ بہت ما شرمندہ شدیم کہ این مرد ایچینیں
 زمان و از خدا سے تعالی ایچینیں نکا پاشت ہا تھے آواز دادا سے عزیزاں
 اگر ما ہمیں مصلحان را و پارسیا یا زانگا ہا ہم مفسدان و گناہ کاران را کہ نکاہا ہا

کاتب و فضائل و بزرگان و شایسته های آن عصر و نظام الحکومت و الدین قدس سره و غیره

۵۳

بهادرین بودیم آنمرد سید ارشد کیهنیت برودتیم شکر منده گشت از آن فعل تو به کرد
 و یکی از واصلان گشت انگاه شیخ الاسلام قطب الدین بر لفظ مبارک
 مانند که اسے درویش چوں وقت در آید و نسیم لطبت زیدن گیر و صد هزار خرابانی
 را صاحب سجاده گرداند و اگر مباد نسیم قهری و زود صد هزار سجاده نشین را
 براند و خرابیات افکنده منقول است که ملک اختیار الدین ایپک
 حاجب چیزے نقدانه یا سم خدمتی بخد مت شیخ الاسلام قطب الدین
 آورد شیخ الاسلام قبول نکرد بعد از آن بر آن پوریا که ششسته بود و مذاکره
 بر داشت ملک اختیار الدین را نمود که زیر بوریا خوبه تنگها سے زیر می رود
 و فرموده برای آوردن شما حاجت دارم باز بر منقول است که فرزند آن
 شیخ الاسلام شیخ معین الدین سنجری را در عهد و دامپیر دیکه احمیاکی بود
 مقطعان بجهت مقرر داشت مزاجت مینمودند فرزندان شیخ را بر آن آوردند
 که در شهر برود و از پادشاه مقرر داشت بیار و بی ضرورت نخواهد از اجمیر
 و بی آمد و بر شیخ قطب الدین قدس سره العزیز فرود آمد شیخ قطب الدین
 گفت شما حاجت نیست که بروید شما بدولت در خانه باشید من بروم و مقرر
 داشت بیارم شیخ الاسلام قطب الدین قدس سره العزیز بر سلطان
 شمس الدین رفت سلطان شمس الدین در تعجب شد چون وقت بر سلطان
 ترفقه بود و کرات سلطنت بجهت ملاقات التماس میکرد و اجازت نمے
 چون ملاقات شد هم در مجلس فرمان مقرر داشت با صرة قلما در پیش آورد
 و در آن مجلس کن الدین حلوانی حاکم خطه آورد و بالا شیخ بیست سلطان اینجورانی نیت
 شیخ قطب الدین تغیر فرج سلطان بنو باطن در پادشاهت فرمود چون غذا و کاک بجز گرد و حله با کاک
 نمے اگر حلوانی با کاک نشین چه آقا و کنه العوض چون شیخ قطب الدین فرمان مقرر ابانق
 شیخ معین الدین آورد شیخ معین الدین شهرت اعتقاد خلق در حق شیخ قطب الدین معاینه کرد و فرمود
 که این چه کرده نه با بولت بودن بهتر شیخ قطب الدین عرض کرد که از طرف بنده چیزی نیست

باب فی فضائل خواجه کائنات از حضرت سیدنا محمد مصطفیٰ نظام الحق و الدین قدس الله تعالی عنده

و از سلطان المشایخ روایت میکنند چون شیخ معین الدین از اجمیر درویشی آمد و شیخ نجم الدین صغیر شیخ الاسلام حضرت ولی بود میان شیخ معین الدین و شیخ نجم الدین محبت بود شیخ معین الدین بدین شیخ نجم الدین رفت آواز سخن چو تره عمارت می کنان چون نظر مبارک شیخ معین الدین بر او افتاد و بطریق سرگرم پیش نیامد شیخ فرمود شاید شیخ الاسلامی دماغ ترا بر هم ساخته است شیخ نجم الدین در جواب گفت که من همان مخلص و محققم اما شما مدعی را در شهر گذارمشته اید که شیخ الاسلامی مرا کسب بخوشه شمار و خدمت شیخ معین الدین بستم کرد فرمود که بابا قطب الدین را من همراه خود می برم تو شوش میاشی در آن ایام حکایت کجالات شیخ قطب الدین بسیار قوی شده بود و همه اهل شهر شیخ بخیرت او آورد و چون شیخ معین الدین در خانه آمدند فرمود که بابا بخت بسیار بهم یک پارچین شهر نشینی که خلق از دست تو شکایت کردن گرفت از اینجا برخیز و در اجمیر بیا و نشین من پیش تو بایستم شیخ قطب الدین فرمود که من در هر محل آس باشد که پیش خودم تو انیم ایستادگی کن نشینم پس در آن شهر شیخ قطب الدین همراه شیخ روانه اجمیر گردید از نیم قدم در تمام شهر ولی شور افتاد همه اهل شهر مع سلطان شمس الدین و نیالی برآمد و هر جا شیخ قطب الدین قدم میگذاشت خلائق خاک آن زمین به تبرک بر میداشت و نهایت اخلاص و ارادتی می نمودند شیخ معین الدین اینحال را معاینه کرد فرمود بابا بخت بسیار بدین

سینه و او روی بگردانید خدمت شیخ طرف دیگر رفت و دست او گرفت شیخ نجم الدین آغاز کرد بختیار را بر آنچه گماشته اند را منع کنی شیخ معین الدین فرمود که منع خواهم کرده در آن وقت بدست شربت شیخ قطب الدین قدس الله سره العزیز در شهر قوی شده بود همه شهر رخ بخدمت او آورده شیخ معین الدین چون در خانه آمد فرمود که بختیار را بچنین شهر نشینی که خلق از دست تو شکایت کردن گرفت از اینجا برخیز در اجمیر بیا و نشین من پیش تو بایستم شیخ قطب الدین فرمود که من در هر محل آس باشد که پیش خودم تو انیم ایستادگی کن نشینم الغرض بچنین روایت کرده اند که شیخ معین الدین قدس الله سره العزیز در سوسه اجمیر روانه شد هنوز شیخ معین الدین در اجمیر نرسیده بود که شیخ قطب الدین بختیار در شهر بر حجت حق پیوسته ۱۲

باب اول در فضائل خواجه گلان چشت از حضرت مولانا محمد حضرت نظام الحق والدین قدس سره

۵۵

مقام باش که خلایق از بیرون آمدن تو در اضطراب و خراب است رواندارم که
چندین دلبا خراب کباب باشند بر این شهر را در پناه تو گذار شستم پس سلطان
شمس الدین سعادت قدم بوس شیخ را دریافته همراه شیخ قطب الدین یسار
تمام متوجه شهر گردید و شیخ معین الدین بظرف اجمیر روانه گشتند نکته چهارم
در بیان نقل شیخ الاسلام قطب الدین بختیار از وارد شد با در حقیقت قطب الدین
مقصود سلطان المشایخ میفرمودند روز عید بود شیخ قطب الدین از نمازگاه بازگشت
آنجا آمد که این زمان روضه متبرکه است دوست آنجا زمین معراج بود هیچ کوسه و گنبدی
نیو و شیخ آنجا بیاید و پایستاد و در قائل شد عزیزانم که برابر بود عرض داشت کرد
که امروز روز عید است و خلق منتظر آنکه مخدوم در خانه بیاید و طعناست بخورد شما
اینجا درنگ چه می کنید شیخ فرمود که مرا ازین زمین بوسه دلباسه آید و زمان خصم
آن زمین را طلبید و از حاصله مال خود بهها خرید و در این فن بهما بخا فرمودید خیر
سلطان المشایخ چشم پر آب کرد و فرمود و حضرت شیخ آنکه سے فرمودند آنجا بود
دلباسه آید به نیبه که اینجا کجا خفته اند و میفرمود که شیخ الاسلام قطب الدین قدس
الهدی سره العزیز را چهار شبها نزد شیخ بود و در وقت نقل و اینچنان بود که در خانقاه
شیخ علی سکنی رحمة الله علیه سماع بود شیخ قطب الدین نورانی در مرقد در آن جمع
حاضر بودند و قال این قصیده خواندند که کشتگان خنجر تسلیم را هر زمان از
غیب جان دیدار است شیخ قطب الدین را قدس الله سره العزیز این بیت
و گزنت از آن مقام بخانه آمد در موش و تخیر بودند و میفرمودند که ایس بیت بگو
همین میگفتند و اینچنان در تخیر بود الا آنکه چون وقت نماز در آن نماز میگفتند
و یا زانیس بیت میگویا نید و کلین میگفتند و اینچنان در تخیر بود و حاله و غیره
پیدا می شد چهار شبانه روز بچس حال بود شب تخیر حلت فرمود شیخ نورانی
نفر نوکی رحمة الله علیه میگوید که من آن شب حاضر بودم چون وقت نقل شیخ
نزدیک شد مرا اندک غنودنی بود در آن خواب چشم شیخ گوئی از مقام خود برآید

را کتب و فیاض کمال و اوجان حشمت از حضرت سادات ما عجز نظام الحق الذین قدس من بعد رسول الله

است و جانب بالامیر و و هراسے گوید پدر الدین دوستان خدا سے را هرک
 تباشیر چون بیدار شدیم شیخ بدار نقار جلالت فرموده بود در آن مجلس که واقعه
 شیخ بود شیخ احمد نهر والی حاضر بود رحمة الله علیها و کاتب حروف در رساله سماع
 که تالیف مولانا فخر الدین زراوی دیدہ است ترجمہ آن اینست کہ شیخ
 قطب الدین نور احمد مرقدہ در آن سماع در عالم تحیر شد طیبی بود در آن ایام
 حاذق کہ لقب او شمس الدین بود دلیل شیخ قطب الدین را برا و برہنہ تانا
 مادہ زحمت را در یاد چون آن شمس الدین دلیل بدید گفت این دلیل مروی
 است کہ سوخته است با آتش محبت جگر او بگداخته است و طیبی کو درین
 قول صادق بود و درین استدلال مصیبت چه خوب است در معنی کہ انشاء
 کردہ اند در مجلس مصطفی صلی الله علیہ وسلم قَدْ لَسَعَتْ حَيَّةُ الْيَهُودِ كَبِدِي
 وَ كَلَّ طَيْبٌ كَلَّ وَ لَأَرَأَيْكَ إِذَا الْحَيَّةُ الْيَهُودِيَّةُ قَدْ شَخِطَتْ بِهَا فَيْحَنَ كَلَّ وَ قَلْبِي
 وَ قَلْبِي الْغُرُضُ قَاضِي مَحْيِ الدِّينِ كَاشَانِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ خَدِيعَةُ سُلْطَانِ
 الْمَشَاجِجِ مِيكَفَتِ بِمَدْرَاسِ سَالِ كَهْ نَقَلَ سُلْطَانُ شَمْسِ الدِّينِ الْهَمَّشِ
 يَوْمَ نَقَلَ شَيْخَ الْإِسْلَامِ قُطْبَ الدِّينِ نَجْمَ بَارِقُدَسِ الْبَدْرِيَّةِ الْغَزِينِيَّ نَقَلَ
 مَوْلَانَا قُطْبَ الدِّينِ كَاشَانِي بِمَدْرَاسِ سَالِ بُو دَارِ حَرَفِ سُلْطَانِ الْمَشَاجِجِ
 تَاسِيَجَ نَقَلَ سُلْطَانُ شَمْسِ الدِّينِ يَادُ فَرَمُودِ وَ اِيں بَيْتِ كَفَتِ بِمَيْتِ بَسَالِ
 شَشْصَدُوسِي وَسَهْ بُو دَكِهْ اَنَّهُ هَجْرِيَّتِ بِدَهْ تَا كَا شَا هَجْرِيَّتِ شَمْسِ دِينِ عَالِمِ الْكَبِيرِ بِدِي
 نَقَلَ شَيْخَ الْإِسْلَامِ قُطْبَ الدِّينِ جِهَارِدِ بِمَدْرَاسِ رِيحِ الْاَوَّلِ بُو دَسَنَهْ لَمَذْ كُو
 وَ كَاتِبِ حُرُوفِ اَرْبُزِرْ كَهْ سَمَاعِ دَارْ كَهْ بُو نَقَلَ شَيْخَ الْإِسْلَامِ قُطْبَ الدِّينِ
 بِجَمْتِ بَارِقُدَسِ مَرْقَدَهْ دَهْ سَالِ قَاضِي حَمِيدِ الدِّينِ تَا كُو رِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ
 دَرِ صَدْرِ رِيوَاةِ بُو دِجُونِ وَ قَمْتِ نَقَلَ خَدِيعَةُ اِيْشَالِ شَدُو صِيْتِ كَرْدِ كَهْ دَرِ
 پَايَانِ شَيْخِ قُطْبِ الدِّينِ دَفْنِ كَنْدِ فَرَزَنْدَانِ قَاضِي حَمِيدِ الدِّينِ تَا كُو رِي

این سخن را گویند که در آن وقت که در آن مجلس بود که در آن ایام حاذق که لقب او شمس الدین بود دلیل بدید گفت این دلیل مروی است که سوخته است با آتش محبت جگر او بگداخته است و طیبی کو درین قول صادق بود و درین استدلال مصیبت چه خوب است در معنی که انشاء کردہ اند در مجلس مصطفی صلی الله علیہ وسلم قَدْ لَسَعَتْ حَيَّةُ الْيَهُودِ كَبِدِي وَ كَلَّ طَيْبٌ كَلَّ وَ لَأَرَأَيْكَ إِذَا الْحَيَّةُ الْيَهُودِيَّةُ قَدْ شَخِطَتْ بِهَا فَيْحَنَ كَلَّ وَ قَلْبِي وَ قَلْبِي الْغُرُضُ قَاضِي مَحْيِ الدِّينِ كَاشَانِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ خَدِيعَةُ سُلْطَانِ الْمَشَاجِجِ مِيكَفَتِ بِمَدْرَاسِ سَالِ كَهْ نَقَلَ سُلْطَانُ شَمْسِ الدِّينِ الْهَمَّشِ يَوْمَ نَقَلَ شَيْخَ الْإِسْلَامِ قُطْبَ الدِّينِ نَجْمَ بَارِقُدَسِ الْبَدْرِيَّةِ الْغَزِينِيَّ نَقَلَ مَوْلَانَا قُطْبَ الدِّينِ كَاشَانِي بِمَدْرَاسِ سَالِ بُو دَارِ حَرَفِ سُلْطَانِ الْمَشَاجِجِ تَاسِيَجَ نَقَلَ سُلْطَانُ شَمْسِ الدِّينِ يَادُ فَرَمُودِ وَ اِيں بَيْتِ كَفَتِ بِمَيْتِ بَسَالِ شَشْصَدُوسِي وَسَهْ بُو دَكِهْ اَنَّهُ هَجْرِيَّتِ بِدَهْ تَا كَا شَا هَجْرِيَّتِ شَمْسِ دِينِ عَالِمِ الْكَبِيرِ بِدِي نَقَلَ شَيْخَ الْإِسْلَامِ قُطْبَ الدِّينِ جِهَارِدِ بِمَدْرَاسِ رِيحِ الْاَوَّلِ بُو دَسَنَهْ لَمَذْ كُو وَ كَاتِبِ حُرُوفِ اَرْبُزِرْ كَهْ سَمَاعِ دَارْ كَهْ بُو نَقَلَ شَيْخَ الْإِسْلَامِ قُطْبَ الدِّينِ بِجَمْتِ بَارِقُدَسِ مَرْقَدَهْ دَهْ سَالِ قَاضِي حَمِيدِ الدِّينِ تَا كُو رِي رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ دَرِ صَدْرِ رِيوَاةِ بُو دِجُونِ وَ قَمْتِ نَقَلَ خَدِيعَةُ اِيْشَالِ شَدُو صِيْتِ كَرْدِ كَهْ دَرِ پَايَانِ شَيْخِ قُطْبِ الدِّينِ دَفْنِ كَنْدِ فَرَزَنْدَانِ قَاضِي حَمِيدِ الدِّينِ تَا كُو رِي

باب اول: فضائل نوربوگان چہشت از حضرت سالت کا عہد حضرت تمام الحق والہ الدین قدس سرہ

۵۷

نیم خواستند کہ پختاں کیند چون وصیت قاضی پو بضرورت دفن کردند فاما چوترہ
 بلند تر از روضہ قدس کہ شیخ الاسلام قطب الدین قدس اللہ سرہ العزیز تجارت کنگا
 بعدہ قاضی حمید الدین ناگوری رحمۃ اللہ علیہ فرزند ان خود را در خواب نمود و
 گفت کہ شما چوترہ چرا بلند کردید و مرا از روضہ مبارک شیخ الاسلام قطب الدین
 قدس اللہ سرہ العزیز بدیں سبب بجایت فرستادہ گردانید سلطان المشائخ سے
 فرمود کہ من بارہا در میان این دو تربت در پایان شیخ الاسلام قطب الدین و سر
 آن قاضی حمید الدین ناگوری قدس اللہ سرہ العزیز نماز کردہ ام در ذوق و راحت
 بسیار یافته ام بعدہ فرمود کہ مکان را چہ اثر بہت انا اثر آن دو بزرگ است
 کہ یک طرفہ شاہی تختہ است و طرف دیگر شاہی قدس سرہ العزیز منہم آن سلطان
 العارفین آن برہان العاشقین و المحققین آن پیشہ اسے اصحاب دین آن
 مقتدا سے ارباب یقین آن کسب عالم دولت آن گنجینہ سرا سے دولت آن سرور
 اقلیم عظیم آن قطب و قطب عالم یعنی شیخ شایخ العالم فرید اسحق والدین لاجا و
 والسا کین مسعود بن سلیمان کہ سعادت ابدی و دولت سرمدی رسیدہ بود
 و در علم تقوی سے و در ترک و تجرید و عشق و بکا و ذوق کلام بخت و اشارات
 و رموزات بے نظیر زمانہ و در عہد دولت خود دیگرانہ بود و گو سے سعادت از
 میدان کرامت و از سرورالت عالم میں برده و این باو شاہ خلیفہ شیخ الاسلام
 قطب الدین بخت بسیار اوشی بود و از حضرت با عظمت او مجاز مطلق کشتہ زبہ جلو
 بہمت و رفعت و رحمت کہ هیچ چیز از نعم و نیوی و اخروی جز عشق ذات باری
 تعالی میل نکرد و در پختاں عہد سے کہ بوجہ ذات مبارک او کہ عالم بچو بوستان
 ارم آراستہ بودند و در انچینیں شہر سے یعنی شہر دہلی کہ قتبہ الاسلام کہتی بہت
 و بندگان خدا سے تعالی از مشائخ در مقامات و کرامات سے زوند و میکشاوند
 و علما و خواص معانی پارک استنباط سے کردند و اوساط خلق بترفہ حال
 و تزیینت آل خوش سے گشتند چنانکہ هیچ نوع هیچ ضنیے را از خلائق و آن زمانہ

بانی فیضانی خود بجاگاہ پیشانی حضرت سالت امام محمد حضرت نعام الحق والدین قدس

راحت جز خوش خوشی و خوشدلی هیچ کارے نبود این بادشاه عالم حقیقت در آنچنانا
روزگار با اختیار از همه انقطاع کرده بکل روسے بدوست آورده و ترک اینچنین شہر
گرفته و بیابان و جبل را بچو شیران در پیشہ ساخته و بتان درویشاتہ و جامہ فقیر
قانع گشته هر چند کہ خود را مستور میداشت لاجرم پیشہ حسن معاملہ آں بادشا
در کوشن میرسانیدند و تار و قیامت غلغلہ آں حدیث چنانکہ در میان مالاراعلام
در شہان خواهد بود و عالم بنام او بود فرزندان او کہ ہر یک در ریاسے کرامت
وازد و ومان رحمت اندو بنہ گات او کہ بشرن اتصال آنحضرت متصل اند باقیام
قیامت روشن و مشور خواهد بود بزرگے خوش گوید شعر آید ^{علیہ السلام} لیکن ہمیشہ قیامت
و الشمس تغرب فی شقائق حدیثہ « ملک الجمال یا سہر کما یما الحسن البروقہ کلہ من
حیدر شتوی اسے سرور اولیاسے عالم اسے قیامت اصفیاسے اکریم ہر روسے
کہ آفتاب حسن است ہر پیداشد از و ضیاء عالم ہر چہ جز این بیچارہ در ریاسے
اوصاف او عطر و بخور و بیابانے یاد بزرگے خوش گوید مہر صرح بدریاسے
در افتادم کہ پایانش نے بنیم ہاں گدازا چہ محل آں باشد کہ بیان اوصاف جمال
ولایت ایل بادشاہ اہل یقین کند سے وصف جمال چون تو ملی نیست حد
بیان من ہر من یہ صفت کتم تر اسے تو چنانکہ ہم توئی ہر چہ جز این نیست
کہ دعائے بکنم و بگذرم این ضعیف گوید ریاضی ہماں تہا میاست بنام تو یاد ہ
فلک باہرہ و نور غلام تو یاد ہر کام دل و جان عشاق تو ہر شراب محبت ز جام
تو یاد نکتہ اول در بیان حسب نسب شیوخ العالم فرید الحق والدین
قدس اللہ سر و العزیز مقرر صاحب لانی عالم باداں بادشاہ اہل وین از و وہاں
شاہ کابل فرخ شاد عادل بود در آن عہد زمام مملکت دنیا بردست فرخ شاد
بود و جملہ یاد شاہان اقاہیم مطیع حضرت او بودند و مملکت کابل ہمیش از مملکت
غزنوی بود چون مملکت کابل بجاودت روزگار خلل نیفریفت بدست بادشاہان
غزنویان افتاد فرزندان فرخ شاہ ہم در دیار کابل با ملوک اسباب خوبیش شغول

۴
و از این بزرگ
مجلس حضرت شیخ
شہینچہ العالم
فرید الحق الملک
والشرع والدین
حضرت فرید الدین
تکذیب مستحق
از جوئی حقیقی
قدس سر
الغزیز شغل
ہشت نکتہ

یاد ہر چہ از دست غزنویان نے شیوخ از بیابان اعدا آفتاب چنان میشود در روزی زتصارہ از بادشاہ حسن است
توئی حسن چنان آلت کہ توئی ہر ملوک از فرزند دست

بال در فضائل خود، چنان چشمتی است تا بعد حضرت نظام الحق والدین قدس سره

مانند آن غایتی که چنانچه خاں خروج کرد و ملک ایران و توران بزیر تیغ آورد
 و تاراج نهاد و شاه بختیاری مملکت غزنین کشید چوں در کابل رسید آن دیار را نیز
 بگرفت و خراب کرد و جد بزرگوار شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره
 سره العزیز در حربه کفار شهادت یافت بعد از جد بزرگوار شیخ شیوخ العالم
 قاضی شعیب یا سینه سپر اتمیاع و خلیل و تیار و دیار لاهور شریعت آورد و در
 قصبه قسور نزول فرمودند قاضی قسو که در عدل و انصاف و مروت و مردی
 فخر قضات عصر بود ذکر بزرگی و عظمت نامندان شیخ شیوخ العالم پیش ازین
 شنیده بود چوں این بزرگان را بدید صد چندان که شنیده بود مشتاقان کرد
 سنائی خوش گوید بیت آنچه گوش از کمال خواهد شنید چشم از و صد هزار
 چندان دیدم قدم این آیدگان را سعادت و دانست و تعظیم بسیار پیش
 آمد و ضیافتهاے شکر کرد و ذکر رسیدن این بزرگان که بحال علم و جمال
 حلم آراسته بودند و عظمت و کرامت خانان ایشان بر باد شاه عهد نبوت
 بادشاه فرمائے تعظیم و تکریم بسیار بخدمت این بزرگان فرستاد و مضمون
 آنکه بچنان بزرگان را اختیار اقتداز هر علم و نیاوی و دینی از بهت من رضا
 است مصرع رضاے دوست مقدم بر اختیار من است و بعد از شیخ شیوخ
 العالم فرید الحق والدین فرمود که ما را از عمل وینا بچ مطلوب نیست چیزیست که
 از مارت و نیال آن نشویم بعد قضائی که سوال که از ملتان نزدیک است
 بقاضی شعیب جد شیخ شیوخ العالم مفوض شد و آنجا سکونت کرد حق تعالی
 از دوزخان این بزرگ بادشاهے را پیدا آورد یعنی شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 و الشریع والدین قدس سره و العزیز ناخلاق مملکت هندوستان را که در دیار
 ظلمت و معاصی غرق بودند دستگیری کرد و بیرون آورد نکته دوم در بیان
 عزت گرفتن و انزوا گزیدن و بحق مشغول گشتن شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 والدین در پیوستن این بزرگ بخدمت شیخ الاسلام قطب الدین بلخ شیخ

انہی قبائل نوجوان پرستی سے حضرت علیؑ کی تاجہ حضرت زینبؑ کا ہاتھ لیا اور اللہ تعالیٰ نے ان کو مبارک فرمایا

قدس اللہ سرہما الغریز منقول است کہ شیوخ العالم فرید الحق والدين
 طيب الله مضجعهم از عقوان جو اس نے کہ قوت کامرانیت بعصاوت و محبت
 باری تعالیٰ مشغول گشت ترک بیکباری پیش گرفت و از خودیش و موند جدا شد
 بیست ہر کسے را یہاں خویشے و پیوند سے ہست و غم تو خویش من و عشق تو پیوند
 من است و امیر خسرو نیز گوید بیست اگر تو با غم لیلی بر غمت خویشی داری و
 جو جنوں فرو یاد شد ہم از خویش و ہم از بیگانگان و چون نیست صادق بود حق
 تعالیٰ تقدیر کردہ جہانے ناقیاست و سایہ دولت او بیاسایند و در آخرت سخا
 ایدہی یابند سعادت ملاقات و دولت دست بوس شیخ الاسلام قطب الدین
 بنتسیر قدس اللہ سرہ الغریز و رزقنا شفاعتہما روزے کرو چنانکہ شیخ
 نصیر الدین محمود رحمۃ اللہ علیہ سے فرمود و در شیخ شیوخ العالم والدين طيب
 مضجوعہم تعظیم مشغول بود وصیت تعلم و تجرد و تعبد شیخ شیوخ العالم منتشر
 و این آوازہ سبح مبارک شیخ الاسلام بہاوالدين زکریا قوالیہ عقیدہ و
 روحانیہ رسیدہ و شیخ الاسلام بہاوالدين را مطلوب آں بود کہ با شیخ شیوخ العالم
 فرید الحق والدين قدس اللہ سرہ الغریز ملاقات کند ہمدریخالی شیخ شیوخ العالم
 فرید الدین چو تہ تعلیم در ملتان رفت و دریں ایام ملتان قبۃ الاسلام عالم بود
 فحول علماء انجا حاضر بودند شیخ شیوخ العالم فرید الدین در مسجد سے فرود آمد و روز
 در آن مسجد استقبال قبضہ سبق کتاب نافع بر دست کردہ مشغول نشستہ بود و
 اثنا سے اینحال شیخ الاسلام قطب الدین بنتسیر قدس اللہ سرہ الغریز از
 اوش در ملتان رسیدہ و ہمدریں مسجد کہ شیخ شیوخ العالم کبیر بود در آمد شیخ شیوخ
 العالم کبیر و سیما سے شیخ قطب الدین نظر کرد تا چہ دید تعظیم بیا کرد و بر بیست
 او بر نشستہ چوں شیخ الاسلام قطب الدین دوگانہ تجلیت مسجد بگازد جانب
 شیخ شیوخ العالم دید فرمود کہ مسعود تو چہ سخاوان گفت کتاب نافع گفت میدا
 کہ نفع تو ازین نافع خواهد بود شیخ شیوخ العالم گفت نفع من از کیمیای سعادت

بانی ل فیضائل جوجان هشتاد و نه حضرت امام رضا علیه السلام حضرت نظام الحق والدین قدس سره

۴۱

بخش شما خواهد شد و شیخ شیوخ العالم بر فوری درخواست سعادت قدم بوس شیخ
 الاسلام قطب الدین دریافت مرقوم شیخ الاسلام قطب الدین آورد و
 بخدمت ایشان پیوست بعد از آن شیخ الاسلام به والدین براسه دیدن
 شیخ الاسلام قطب الدین بر حکم القادیم یللازم بخدمت شیخ الاسلام قطب الدین
 و شیخ شیوخ العالم فریدالدین بودند آمد قدس سره به او با هم ملاقات کردند
 بوقت برخاستن شیخ الاسلام به والدین قدس سره تعلیم شیخ الاسلام
 قطب الدین بدست مبارک خود راست کرد و این تعریف است میان مشایخ
 کبار گریه را خواهند که مخرت گفتند این آنکس را راست گفتند حال سعادت
 شیخ الاسلام قطب الدین قدس سره الغفر عنیه است شهر ولی کرد شیخ شیوخ
 العالم فریدالدین برابر شیخ الاسلام قطب الدین و شهر آمد و بدولت بیعت شیخ
 قطب الدین بختیار مشرف گشت قدس سره العزیز منقول است
 در مجلس که شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس سره العزیز بخدمت
 شیخ الاسلام قطب الدین بختیار بیعت کرده است این بزرگان حاضر
 بودند قاضی حمیدالدین ناگوری و مولانا علاءالدین کرمانی و سید
 نورالدین مبارک غزنوی و شیخ نظام الدین ابوالمومنین مولانا شمس ک
 و خواجہ محمود مؤمنه دوز و عزیزان دیگر که بر یک از عرش تا تحت الشری در نظر
 مبارک ایشان بود قدس سره و اجماع شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس
 سره العزیز بعد آوردن ارادت بهم بخدمت شیخ قطب الدین در شهر ماند و کس
 مشغول شد چنانکه سلطان المشایخ بیفرمود که شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین
 قطب الدین مرقوم بخدمت پیر خود شیخ الاسلام قطب الدین بعد دو هفته بر رفتند بخدمت
 شیخ بدرالدین غزنوی و عزیزان دیگر که ملازم آنحضرت می بودند و خلاصه
 این سخن این مصرع است که درین باب بزرگان مبارک سلطان المشایخ
 گذشته است مصرع بیرون درون بد که درون بیرون تکلمه سیدوم و بیان

لحا ایشده زیارت کرده شد

مجاهد و روش شیوخ العالم فرید الحق والدین از ایندانا انتها و عمر عزیز
 این بادشاه دین قدس الله سره العزیز سلطان المشایخ میفرمودند آنچه شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز در شهر سے بود و در تذکیر شیخ
 پدر الدین عزت توکی حاضر شد و یک روز بر منبر شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین
 را مدح کرد حاضران ندانستند که کرامت می کند زیرا چه جامه شیخ شیوخ العالم
 نیک پارہ بود بعد فراغ تذکیر بیرون آمد مردی سے پیراهن پیش آورد شیخ شیوخ
 العالم آن را پوشیده در حال تکبیر و شیخ نجیب الدین متوکل را در آید
 فرمود من دوستی که در آنجا آمد پارہ داشتند در نیجا آمد نو تیا فتم الغرض بعد آنکه خلا
 شیخ الاسلام قطب الدین مخصوص شد و مفلوک بجوم کرد و مطلوب ستر بود از
 شهر بیرون آمد و در راهی رفت آنجا ساکن شد و مجاہدہ و مشغولی طاهر و طین
 مشغول گشت و خود را مستور می داشت و میخواست که هیچ آفریده بر حال و مطلع
 شود تا روزی مولانا نور ترک و علما حضرت اورا تعصب نایب و مر سب
 میگفتند و او انرا پاک بود و در غایت تقوی سے و بزرگ چنانچه سلطان المشایخ
 در باب بزرگی او کرامت سخن رانده و امیر حسن آنرا در فواید القوا و آورده الغرض
 این بزرگ فراموشی سید و تذکیر کر شیخ شیوخ العالم در مجلس حاضر شد و با جهاد شیخ شیوخ العالم بگفت
 بود بنیای نظرمو مانور ترک بر حال لایت شیخ شیوخ العالم افتاد گفت ای مسلمانان نظر من سید
 بعد از آنکه چنانکه بادشاهان از کتب حوال و در نامی عظمت کرامت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر
 خلق را روشن شد از اینجهیز طرف کتبوالا رفت که وطن قدیم آبا و اجداد این باد
 دین بود و مدتی آنجا مشغول بود سلطان المشایخ سے فرمود در آن ایام
 که شیخ جلال الدین تبریزی قدس الله سره العزیز از ملتان در شهر سے آمد
 چو در کتبوالا رسید پرسید که اینجا کسے هست از درویشا که او را به پیغم گفتند
 چنانچه پیغم هست از مریدان شیخ الاسلام قطب الدین نجیب الدین قدس الله سره العزیز
 پس پشت نماز گاه کتبوال مشغول میباشد شیخ جلال الدین قصد ملاقات شیخ

باب اول در فضائل خواجگان پیش از حضرت رسالت تا بعد حضرت نظام الحق والدین قدس سره

۶۳

شیوخ العالم فریدالدین کرد و رشتا سے رام مرد سے یک انار بخدست شیخ جلال
 الدین آورد شیخ جلال الدین بہاں را دست کردہ بخدست شیخ شیوخ العالم
 فریدالدین آمد بعد ملاقات نبشتند شیخ جلال الدین تبریزی آن انار پارہ کر
 و خوردن گرفت شیخ شیوخ العالم فریدالدین صائم بود افطار نکرد و مسرا و نبل
 شیخ شیوخ العالم پارہ بود و رشتا سے ایں حال و مکالمہ احوال ہر بار یاد
 میزد و شیخ شیوخ العالم فریدالدین بدامن محل ازار پارہ سے پوشید شیخ
 جلال الدین دریافت فرمود کہ درویشے بود در بخارا بتعلیم مشغول ہفت سال
 ازار در تہ مذاشت و فوطہ داشت خاطر مبارک جمہدار چاشو و سلطان المشائخ
 میفرمودند شیخ جلال الدین را از ایں درویشی مراد نفس خود داشت الغرض
 چون شیخ جلال الدین آن انار بخورد و شیخ فریدالدین افطار نکرد شیخ جلال الدین
 بر خاست و رفت شیخ فریدالدین در اسف شد کہ من چرا افطار نکردم یکدانہ انار
 از بقیہ آن انار در زمین افتادہ بود بستہ و در کرہ دستار چہ بست بہ نیت آنکہ
 شب ہذاں افطار کند چون شب شد ہذاں افطار کرد یک روشتای در دل
 پیدا شد در خاطر کرد کہ چرا زیادہ نخوردم چون شیخ شیوخ العالم فریدالدین
 قدس المدبرہ العزیزہ در شہر آمد بخدست شیخ قطب الدین پووست فرمود کہ مسو
 الی دانہ انار کہ مقصود بود بتورسید خاطر جمہدار الغرض چون نام و آوازہ
 شیخ شیوخ العالم فریدالدین جہانگیر شد و فوج و شریف روسے بخاکبوس
 حضرت شیخ شیوخ العالم نہادند موضع کہتوال کہ از ملتان نزدیک بود خلق
 ملتان توجہ بہاں حضرت کرد از آنجا در اجودہن آمد کہ نقابے مجہول بود ہواستے
 شاہزادہ سال و ہواستے بیست و چہار سال تا آخر عمر در اجودہن ماندہ و آنقا
 بوجود مبارک او قبلہ ہند و سستان و خراسان شد و تاروز قیامت
 بخار بچارگان و مسکینان و ملوک و بادشاہان گشت سلطان المشائخ نیز
 کہ شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس المدبرہ العزیزہ یک چہد سے

بانی ل و فضائل خواجگان چشتی حضرت علی بن محمد حضرت نظام الحق والدین قدس سره

درمانی بود چوں علم و افرواشت لعل مقرون گردانید امثال آن ببال زینا
شد انجا مشهور گشت از انجا نقل کرد و که تو ال که معاشش کمتر باشد و مقامی
مجهول است ساکن گشت چوں مقام از طمان نزدیک است انجا مستور شما ندید
خواستی که از انجا هم برود در لاسور که خراب است و آب ریا دار و سکونت
سازدنی بجمله آخر عمر در اجودین گذرانید مقصود ازین حکایت آن است که خود را
مستور داشت و در شتبار نکوشید و بار بار زبان مبارک شیخ شیوخ العالم
فریدالدین غیب اللہ مضمیحه ایس بیت رفته بیت هر که در بند نام و آواز او
خانه او برول در روزه است و سلطان المشایخ میفرمود شیخ علی
در خط میرست بود و خاک اوها انجاست او در انسی بر سید در آن ایام
شیخ شیوخ العالم فریدالدین قدس اللہ سره العزیز را روزه داد و می بود روز
افطار خود شیخ علی را همان داشت وراثت سے آن هر دو بزرگ پهلوان شدند
بناط شیخ علی گذشت که چه نیکو بود که شیخ شیوخ العالم را صوم دوام بود
شیخ شیوخ العالم با مشرق باطن دانست بقدر دست از طعام داشت و گفت
انچه بر خاطر خاصگان حق گذشت کفعل کردم صوم و هر از پیش او برداشت
از سلطان المشایخ پرسیدند که شیخ الاسلام قطب الدین را صوم دهر بود و فرزند
تحقیق نیست اگر بود که شیخ شیوخ العالم فریدالدین صوم دهر بر متا بورت ایشان
کرد و سلطان المشایخ فرمود در محله که ذکر شیخ بدرالدین عزیزی است او بود
که کار شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس اللہ سره العزیز دیگر بود و ترک
خلق گرفت و داشت بیابان اختیار کرد یعنی در اجودین ساکن گشت
برای درویشان بچیر ناسی که در آن دیار خیز و چوں پیلو و مانند آن قانع
گشت با آنهمه از آمد و شد خلوت حد نمود در خانه بقیاس نمیشد کم و بیش بدست
بختی میوستند در باز بودی و طعام و نعمت موجود از کرم خدا سے تعالی و آینه
در روزه را ازل نصیب شدی بچکس بخدمت ایشان نیامده که او را

در صوم دهر

بانی ختمی خواجهگان چو شمس از حضرت رسالت تا محمد بن حضرت نظام الحق و الامیرین قدس سره

۶۵

چیز سے نصیب نہ کر دو مجیب تو نے و عجب زندگی کہ بیچ کس را از منی آدم بیست
 نشو و اگر کسی بخدمت او میامدے کہ ہرگز نیاید ہوسے و دیگر کسیکے نیز حاضر ہوسے
 و آشنائے چند سالہ ہوسے و در مجاورت با او برابر ہوسے و در توجہ با ہر وقت مساوی
 بعد ازاں فرمود کہ سن از مولانا بدرالدین اسحق شنیدہ ام کہ من خادم بودم و
 خدمت ہر صبح ہوسے پاسن گفتے و مرا بکار یکہ برداہ کردے و در خطا و ملایک سخن ہوسے
 بیچگاہ در خطا سخن گفتے و کار سے نفرمودے کہ نہ راعین آن گفتے یعنی حاضر ہواں
 یک روش داشتہ این از عجایب روزگار است و سلطان المشائخ میفرمود
 کہ بیشتر افطار شیوخ العالم فریادگدایت قدس اللہ سرہ العزیز بشریت ہوسے
 یکقدے در سخا شربت میا و زندے و قدرے مویز گے در آن کردہ ازاں شہر
 بمقدار نصف بلکہ ثلثانے بر جگہ حاضرانے کہے یو دند قسمت کردندے و مقدار
 شلے کہ ماندے خود بکار ہوسے و از بقیہ آن ہمہ کس را کہ خواستے نصیب کردے تا آن
 دولت کرانوسے بعد پیش از نماز دو مان بر وقت چرب کردے و میا و زندے آ
 دو مان کہ از یک آٹا ہوسے یک مان پارہ کردے بجا حاضران رسانیدے و یک
 مان دیگر خود خوردے و ازین مان خاص ہمہ کسے را کہ خاستی ہم نصیب کردے
 بعد از اواسے نماز شام مشغول شدے و مشغولی شدتی تمام بعد ازاں ماندہ پیش
 او آوردندے و طعام از ہر لون ہوسے چوں طعام خرب شدے پیش طعام دیگر خوردے
 مگر باز بوقت افطار روز دیگر بعد ازاں فرمود کہ یک شب بوقت استراحت من
 بخدمت حاضر ہوسے کہتے جنگلی راست کردند جہاں گلیم کہ بر آن روز نشستنی جہاں
 بالاسے کہتے انداختندے چنانچہ اک گلیم پایاں نمیرسد آنجا کہ مونسے پائے
 مبارک ایشان بود شقہ آوردندے و نہادندے کہ اگر آن شقہ بالا کشیدے آتمو شمع
 از بستر خالی ماندے و یک عصا سے یو کہ از شقہ قطب الدین قدس سرہ العزیز
 یافتندہ بود آن را فوج آوردند و جہاں ہر آن کہستہ میباشند شمع شیوخ خواجهگان
 ہواں منکا کردے و استراحت فرمودے و ہواں دست فرود آوردی و تبدیل کردے

واعی ان فیغافل خواجگان پیش از حضرت سید الشهدا حضرت نغمه نعمت نغمه نعمت و الدین قدس سره و مولانا

بیا

سلطان المشایخ میفرمود که شیخ شیوخ العالم فرید الدین نورانی بر قده پیشترتان
 زنیل خوشه المده وقت افطار یک دو پر کالندان نیل پیش بودی وقت که در خانه
 خواججه و یاز نیل کشتی پیشتر یاراں برادر روزتان نیل بودی شب در بامده خواججه
 شیدانست منقول است وقتی باسے شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین
 قدس سره العزیز خادم یک و انگ و انگ و ام کرد چون بوقت افطار طعام پیش
 شیخ شیوخ العالم نور باطن دریافت فرمود و درین طعام پوست تصرفت می آید
 خادم عرض داشت کرد در خانه نمک نبود و ام کرده شد فرمود تصرفت کردی هم بر که
 بسزیه میکردی رواناش که من این طعام بخورم سلطان المشایخ میفرمود شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس سره العزیز را در آخر عمر پیش تنگ شده بود
 در آن نزدیکی در بقار حلت خواهن کرد تا بحدی که ماه رمضان من آنجا بودم
 اندک طعام آورده بودی چنانکه حاضر ترا بس نگرستی بچشمی من در آن ایام طعام
 میر خوردی بودم و آنچه اسباب معاش منتظم بود معاینه افتاده هست که هم سهل چیز
 بود و هم سخت و میفرمود در آنچه از اجود من مراد شیخ شیوخ العالم سلطان
 مراد فرمودم در آن روز مولانا بدر الدین اسحاق قرمان شیخ شیوخ العالم
 برسانید که امروز بسیار شید فرورواں شود چون وقت افطار شد در خانه خدمت
 شیخ شیوخ العالم میفرمود که از آن افطار شود چون اینحال معاینه کردم همان سلطان
 را که من شرح یافته بودم و نظر شیخ شیوخ العالم بر دم و عرض داشت کردم از صدقه
 شیخ شیوخ العالم یک سلطان فی مراجع رسید است فرمان شود تا ازین چیز
 بیارند شیخ شیوخ العالم ازین حکایت یعنی بغایت خوش شده و عاها که و چنانکه بقیه
 این حکایت در ذکر سلطان المشایخ در کتب فتح فتوح تحریر یافته است شیخ نصیر الدین
 محمد بن ابی اسحاق علیه از سلطان المشایخ روایت می کند که شیخ شیوخ العالم فرید الحق
 و الدین فی ایام العزیز را دریم بسیار بود خادم حرم ایشان بیایست و گفته
 خواججه روز فلان پسر یک خاقد است یا فلان دختر او فافده خواججه چنان مستقر

ذات اقدس خواجه کائنات حضرت مولانا محمد رفیع صاحب دہلوی

۲۹

حق بودے کہ سخنان ایشان بچو باد بودے یعنی گفته ایشان را بچو راه خدا سے
 وقتے نیز حریم ایشان بجا مت شیخ آمد و گفت خواجہ مرد و فرزندان سپرز سبب
 اگر سنگی در معرض ہلاکت شدہ است شیخ شیوخ العالم سہرز مشغول بہ کار بودند و
 فرمودند مسعود بنو ہرکت اگر تقدیر حق در کید و از جهان سفر کند رستہ ریاسے
 او بندی و یروں بمانگی و بیانی بعد ہ سلطان المشائخ فرمودند خواجہ کہ خوشتر
 پر خوش خسید و روحی محبت خدا کن در صبح گفتہ باش ^{میتوانی} است چوں
 شیخ شیوخ العالم فرید الدین خواست کہ مجاہد پیش گیرد و سبب باب شدہ است
 شیخ قطب الدین تختیار نور اللہ مرقدہ عرض داشت کہ در شیخ فرمود کہ سطلے
 بکن شیخ شیوخ العالم طے کرد و نہ روز چہرے سے نخورد و سیکو ہم روز وقت انظار فرود
 چند نان آورد شیخ شیوخ العالم دانست کہ از غیب است ہاں انظار کرد
 بعد ازاں دید کہ ناست غم بہر کالہ رود پاسے مردارے در دہن گروہ ہاں است و سبب
 نشدہ است ہمیں کہ نظر شیخ شیوخ العالم بر آن افتاد و رونہ کہ مبارک اورا کہ
 حاصل شد در روز پنجشنبہ آن ناہنا کہ وقت انظار تناول کرد و بود تمام بیرون آندا
 و بعد ہ پاک ایشان خالی شد این تخی ہر دست شیخ قطب الدین ^{تختیار} نور اللہ
 سرہ العزیز گزرا نہ شیخ فرمود کہ مسعود بعد بیوم روز ہر طعام خماری انظار کرو
 فاما عنایت باری تعالی در باب تو بود کہ این طعام در مسعودہ تو جاسد ہست
 ہلا بروستہ روز دیگر طے کن و آنچه از غیب ہے سہ ازل انظار کنی سہ روز دیگر
 طے کرد چنانکہ شش روز بودے طعام بدیرتہاں نرسید نہ صحت یافتہ قاصد کرد
 چوں وقت انظار شد پنج طعام سے پیدا شد تا یکبارس شب گذشت نہ صحت
 غالب تر شد و نفس از حرارت گرسنگی سوختن گرفت دست مبارک جانب
 زمین فراز کرد و جن سنگ ریزہ کہ از زمین برداشت در زمان مبارک خود
 انداخت آن سنگ ریزہ از برکت دہن مبارک او شکر شد حکیم ستائشی
 خوش گوید ہیبت سنگ در دست تو کہ ہر دو ہر دو ہر دو کام تو شکر کردہ

چون این کرامت معاینه کرد یا خویش گفت که این معنی نباید که از لک باشد آن شکر زده
 که در کام مبارک شکر گشته بود بیرون انداخت باز همچنان مشغول حق شد تا نیم
 شب گذشت ضعف نمال تر گشت باز شیخ شیوخ العالمین دستگیره دیگر
 از زمین برداشت در دهن انداخت آن دستگیره نیز شکر شد همان معنی
 لک در خاطر مبارک ایشان گذشت این شکر نیز از دهن بیرون انداخت
 همچنان مشغول حق بود تا آخر شب شد با خویش گفت نباید که از رعایت ضعف
 از طاعت بارانم باز چند دستگیره بستد در دهن انداخت شکر شد این بار در
 خاطر مبارک گذرانید که این از حق است که بیوم بار روزی می شود و آنکه
 شیخ فرموده بود که آنچه از غیبت پیدای افطار کنی همین خواهد بود و بعد آن شکر زده
 شکر بخورد چون روز شد بخدست شیخ الاسلام قطب الدین رفت شیخ فرمود که نیکو کردی
 بدان افطار کردی هر چه از غیب است نیکوست برو چو شکر شیرین خواهی بود شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس سره العزیز را از اینجا پیش که بار غیبش
 خواند بعد شیخ شیوخ العالم بچست از ویاد صحابه باز بخدست شیخ قطب الدین
 نور الله مرقده عرض داشت کرد که اگر فرمان شیخ باشد جمله بارم آن معنی موافق
 مزاج شیخ بنفاد فرمود که حاجت نیست ازین چیزها شهرت حاصل آید شیخ
 شیوخ العالم جواب گفت وقت شیخ جانما است که بنده را مطلوب شهرت
 نیست بعد شیخ شیوخ العالم فرمود که من در اقیه عم خود امین سخن پیمانها
 خودم که چرا جواسی دادم که در موافق مزاج ایشان بوده است العرض بعد
 شیخ الاسلام قطب الدین قدس سره العزیز فرمود که بلایر و جمله معکوس بردا
 شیخ شیوخ العالم را معلوم نبود که جمله معکوس چه باشد شیخ شیوخ العالم شیخ
 بدالدین غزنوی را گفت که خدمت شیخ مرا جمله معکوس فرموده است و
 من از نهایت شیخ نه پرسیدم که جمله معکوس چه باشد شاکر بیت کنیا یا آن معنی
 از خدمت شیخ استکشاف نماید شیخ بدالدین از خدمت شیخ قطب الدین

باب اول در بیان خیر بندگان چشمه حضرت سیدنا محمد حضرت نعام الحق والبرین محمد بن سید

۶۹

کیفیت چهل معکوس پر سید شیخ فرمود که چهل معکوس آن باشد که چهل روز یا چهل شب پائے خود پر شسته به بند ندود و در چاه است سرنگوں خدا سے تعالیٰ را عبادت کند چون ای معنی شیخ شیدو العالم را تحقیق شد عزیز است چهل معکوس صحیح فرمود لیکن بنوعی که این معنی مستور باشد بعد و در طلب مقامی شد که آنجا مسجدی کے باشد و درون آن مسجد چاہے و نزدیک آن چاہ درختی کہ شاخ آن درخت بر سر اک چاہ رسیده باشد و در آن مسجد مؤذنے باشد متدین لایق صحبت و ریشاں باشد و صاحب سرایشاں شیخ شیوخ العالم بنچینیں مقامات و شہر شخص کہ در نزد نیافت و ریشاںی رفت و دے آنجا بود ہم آئینگی میسر نشد چنانکہ در ہر قصہ و خطہ پیر خلوت می طالب دنیا آنکہ در خطہ آچہ رسید آنجا مسجدی یافت بغایت مروج کہ آترا مسجد حاج گویند و در آن مسجد چاہے و نزدیک آن چاہ دستے و مؤذن کہ نام او خواجہ رشید الدین مینا می گفتندے و او از ریشاںی بود و بخیر مت شیخ شیوخ العالم صدق ارادتے داشت شیخ شیوخ العالم چند روز در آن مسجد بماند چون تجدید بر صدق صحبت و محافطت اسرار او نوشتے یافت بر او این بکشا و بشرطیکہ کشف نگردد و الغرض آن مؤذن را فرمود تا بعد ارادے شمار خفتن چون خلق باز گرد رستے بیار و چون مؤذن سن بیار و در وقت شیوخ العالم شیخ کبیر قدس السدرہ العزیزہ بعد وضو تمام بیک سر شسته پائے مبارک خود را کہ تاج سر او لیا بہت بہت دوم سر شسته بدان شاخ درخت کہ بر سر چاہ بود بہت نظا می خوش گوید پیت دارد و سر این رشتہ کیے عجز و گر نازہ زیں سوہم عجز آمد و زال سوہم نازہ بعدہ سرنگوں خود را در چاہ آویخت و مشغول شد امیر حسن خوش گوید سے ہر دل کہ در وہر تو آویختہ شد و آویختہ شد عاقبت از کنگرہ عشق و آن مؤذن را فرمود کہ شاپوش از طلوع صبح بیاید شیخ شیوخ العالم قدس السدرہ العزیزہ زان در چاہ نماز معکوس مشغول شد چون پیش از صبح مؤذن بیاید دید کہ شیخ شیوخ العالم بچنان مشغولست گفت مخدوم اشتر

باب اول در فضائل خواجگان چشت از حضرت علی بن ابراهیم حضرت امام احمد والین قدس سره

چیت فرمود که صبح زبیده هست موزن گفت نزدیک است که بد فرمود که این
 رشته را بالا کش شیوخ العالم از چاه بیرون آمد و در مسجد مستقبل قباله نشست
 مشغول شد هم برین جمله چهل شب چله معکوس داشت و فرمای پیر را بنویس
 بنفاز رسانید که ناشی رازین ستر معلوم نشد و آن سحر بنویز در او چه برقرار است
 و آن مقام تبر که حاجت رواست خالق گشته است همچنین گویند شیخ الدین
 عیناخی که موزن بود بخیرت شیخ شیوخ العالم عرض داشت که اول من مردی
 دروشیم و اول البنات در حق من خواهر گرم کن - انفسی همراه من کند تا باها دست
 حاصل شود شیخ شیوخ العالم فرمود که بروند که کن مژون گفت من چیزه نخواهم ام شیخ
 شیوخ العالم فرمود که پاس بر من نهاده از تو گرم حق بتو عمل علا و اگر چه کرد و علم کرامت
 که مذکور است گیر است و سخی و منک او را حاصل گشت سلطان المشایخ فرمود شیخ
 ابو سعید ابو الخیر رحمة الله علیه گفته آنچه من رسیده است صلی الله علیه و آله و سلم بگردم
 ما انگاه که معلوم کردم و حق حضرت رسالت صلی الله علیه و آله و سلم نماز معکوس گذارده است
 بر قدم پاسته نو در رشته برستم و نو در سنگوں در چاسته انداختم نکتہ چهارم در بیان
 علم و تبحر شیوخ العالم فرید الحق والین قدس سره العزیز سلطان
 المشایخ می فرمود که دانش من سے بود ضیاء الدین لقب و زبیرین راه در
 کردی از وقتنیم که وقتی من بخیرت شیخ شیوخ العالم فرید الحق والین نور
 مرقدہ رقم و من از فقه و سخن و علوم دیگر هیچ چیزه ندا تمام بلین علم خلاق آموخته
 بودم و در خاطر من بود اگر شیخ شیوخ العالم از فقه و علوم دیگر پرسد چه جواب گویم
 این اندیشه در دل من بود تا بخیرت شیخ شیوخ رقم و بنشدتم روسی سوئے من کردی
 گفت شیخ مناظر چه باشد من خوش شدم در بیان آن شروع کردم و نقلی و اقبالی
 که در آن معنی آمده است بمراد گفتم بعد سلطان المشایخ فرمود از کمال کشفی که
 شیخ را بودیم از علم او پرسید و میفرمود بخیرت شیخ شیوخ العالم عرض داشت کردم
 که من اینجا هم کلام الله پیش شما بخوانم فرمود بخوان بعد از آن روز جمعه و یار و زیور

باب لی در فضائل خواجگان پیشین حضرت است تا بعد حضرت نظام الحق والدین قدس سره و غیره

که فرصت بود پس چنانکه شیخ سیپاره پیش شیخ شیوخ العالم
 خواندم چون من خواندن آغاز کردم مرا فرمود که کجند خجواں چوں بخواندم و در اول انصاف
 لین رسیدم فرمود وضا و بچینیں خجواں که من میخوانم هر چند که خوانتم همچنان نیاید
 نگاه سلطان المشایخ فرمود که آن چه فصاحت و بلاغت بود شیخ شیوخ العالم
 ضار بنوعی خوانده که بچکس را میسر نشود بعد فرمود رسول **مسیب السید علیه السلام**
و سلم رسول الله انما کونوا نگاه این لفظ یاد کرد رسول الصادق اخی انزل علیک
الضاد و میفرمود که مولانا پیدالدین اسحاق را و مراد سخنش شده شد
 چوں بخدمت شیخ شیوخ العالم فتمیم یاب تا ویم فرمود که چرا ایستاده ای **ایر تقیم**
 نمیدانم و در شرع تو ترک است یا بیدار شیخ شیوخ العالم فرمود و نظیر او در اشهر
بیتیک من ذریکت اس نگاه دار سر خود را از گوی که میان خود یعنی او را
 هم گوی و میفرمود که شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین قاسم السید سره العیز
 می فرمود فقیر صابر رغنی شاکر رحمان وار و زرا که غنی شاکر بر شکر را و عده
 چیت مزید نعمت **لین شکرتم کاذین لکم و فقیر ادر صبر شاکر چیت**
نعمت معیت ان الله مع الصابین میان این مرتبه و آن به بین فرق از
 کجاست کجاست درین حال قاضی محی الدین کاشانی از سلطان المشایخ
 سوال کرد که **و هو معکم ایتها کنتم عام است قرآن الله مع الصابین** عام
 است میان عامین و درین صورت تفاوت چیت جواب فرمودند
 عام را محرومیت است یعنی لعلم و یری و خاص را معیت با عنایت است
 یعنی **یحب و یرضی** شیخ نصیر الدین محمود رحمة الله علیه می فرمود که محرومیت
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین مرده عذر داشت کرد که بجانب
 سلطان غیبات الدین بلین رفته در قلم آرید شیخ شیوخ العالم بدین طریق

سأله ان نازل کرده شد بر آن حضرت ضار و حق آن ضار هم او ادا کرده است **سأله** بر آید اگر
 شکر کنید شکر آید زیاده کم محبت را بر شما **سأله** برستی **سأله** تعالی با صابر است **سأله** حق تعالی با صابر است
 بر جای **سأله** و برستی که الله تعالی است با صابران **سأله** دوست می دارد و راضی است -

بانی دین و فیضان خواجه گان چیست از حضرت بیابان تاج حضرت نظام الحق والہدایت قدس سرہ

و علم او رو ز فحشاً قیامتہ الی اللہ ثم الیک فان اعطینا شیئاً فالملحوظی حق اللہ
 و انک انکلوہ و انکم تخطوہ شیئاً فالملحوظی حق اللہ و انت المعذ و ذکر کلمتہ تعجب
 در بیان نعمت یافتن شیخ شیبوخ العالم فرید الحق والہدایت از شیخ الاسلام
 معین الدین سنجری و از شیخ الاسلام قطب الدین بخت یار او شی قدس
 اند سرہما العزیز سلطان المشائخ می فرمود کہ شیخ الاسلام معین الدین سنجری
 و شیخ الاسلام قطب الدین بخت یار او شی قدس اند سرہما العزیز و شیخ شیبوخ العالم
 فرید الحق والہدایت قدس اند را و احکم و ریک تجرہ حاضر بودند شیخ معین الدین
 شیخ قطب الدین گفت کہ بخت یار این جوان را چند از نجاہدہ نواہی سوخت چیز
 بخشش کن شیخ قطب الدین عرض کرد ہر چہ محل این باشد کہ در نظر مبارک
 شاہ بخشش کن شیخ معین الدین فرمود کہ ہمت تو و ادانگاہ شیخ معین الدین
 بایستاد و گفت بیا تا سر دو بخشش کنیم راستا شیخ معین الدین بایستاد و پیا
 شیخ قطب الدین میان شیخ شیبوخ العالم فرید الحق والہدایت را بایستایند و
 بخشش کردند این ضعیف گوید قطعہ بخشش کونین از شیخین شد در باب توہ
 بادشاہی یا قتی زین بادشاہان زمان بہ مملکت دنیا و دین گشتہ مسلم مرزا بہ
 عالم کن گشتہ اقطاع تو اسے شاہ جہاں بہ سلطان المشائخ می فرمودہ چون قتی
 نقل شیخ قطب الدین نزدیک شد بزرگے را نام گرفتند کہ او در پایان شیخ
 قطب الدین خفتہ است او را تمنا آں بود کہ بعد ہمہ شیخ در مقام شیخ بنشیند
 و شیخ پدر الدین غزنوی را ہم اما و آں معارض کہ شیخ قطب الدین نقل خواہ کرد
 فرمود این جامہ من و عصاب من و تعلیم چو بین من شیخ شیبوخ العالم فرید الحق
 والہدایت قدس اند سرہما العزیز بدید سلطان المشائخ می فرمود کہ من آن جامہ را
 دیدہ بودم و تو اسے بود سوزنی آتش کہ نقل شیخ قطب الدین بخت یار او شیخ العالم
 فرید الدین در ہاشمی بود بہاں شب شیخ شیبوخ العالم پیر خود را در خواست دید

سلہ بین آدم من احوال خود را بہ بخت یار تو پس اگر خطا کنی اول چیز سے پس بخشش کنند حق تعالی است تو
 رشک کردہ شمعہ و اگر نہ بخشہ کی تو اول چیز سے پس باز دادندہ استقلے ہستاد تو معاف ہستی۔

باب اول فی فضائل خواجگان حضرت از حضرت سیدنا امیر المومنین حضرت علی بن ابی طالب

۳۷

که اورا بحضرت میخوانند بیوں روز شنبه شیخ از نانی روی روای شام چهارم روز و روز شنبه سیاه
 قاضی حمید الدین ناگوری رحمه الله علیه آں جامه نجابت کشید شیوخ العالم
 فرید الدین آوردند قدس الله سرهما العزیز و آں جامه را کشید شیوخ العالم بعد و گوا
 گذاردن بیوشید و در خانه که شیخ قطب الدین بود بیامد و شست برید این شیخ
 بود که سر سبزگان نام یکی بود از نانی آمده مگر دستها بار در آں خانه آمده بود و دریا
 دروں رها مگر دیکه روز شیخ شیوخ از خانه بیرون آمد این سر سبزگان که منظر بود در
 شیخ شیوخ العالم افتاد و گوشتن گرفت و گفت که شما در نانی بودید من شمارا آنگ
 میدیدم این ساعت دیدن شما و شوار شد ساعت شیخ بهماں ساعت یارانرا
 گفت که من در نانی خواهم رفت حاضران گفتند که شیخ قطب الدین شمارا
 این مقام داده است شما چلا جائے دیگر میروید فرمود که نعمتے مرا پیر روی کرده
 است در شهر بهماں است و در بیابان بهماں منقول است که شیخ شیوخ العالم
 فرید الدین میفرمود وقتے نجابت شیخ قطب الدین قدس الله سرهما بعینه
 نشسته بودم بر خاستم بر نیت آنکه جانب نانی روی شوم نظر مبارک
 شیخ قطب الدین بر من افتاد چشم پر آب کرده فرمود که مولانا فرید الدین دایم
 روی خواهی شد گفتم هر چه فرمان شود فرمود بیرون و تقدیر بر من رفته است
 که در وقت سفر آخرت تو بر ما نباشی بعد ه روسے روسے حاضران کرد و فرمود
 بڑے مزید نعمت دین و دنیا و فقر این درویش فاشحه و سوره اخلاص بخوانیم
 هر همه بخوانند و دعائے نیز کرم کردند نگاه مصطفیٰ خاص دعا گویا ابوصالح عطا
 فرمود و گفت من امانت شمارا یعنی سجاده و خرقه و دستار و نعلین بقا علی
 حمید الدین ناگوری خواهم داد بعد از پنجم روز بشما خواهد رسانید آنرا اگر د آرید
 مقام ما مقام شماست بچند که شیخ قطب الدین این سخن گفت لغز آن
 مجلس سجاست و هر همه دعا کردند و حضرت سلطان المشایخ میفرمود شیخ
 شیوخ العالم فرید الحق والدین قدس الله سرهما العزیز در دیشے صاحبان

باب اول در فضائل خواجهگان هشتاد و نهم حضرت امام محمد باقر و والدین و اولاد

۴۲

دیدار شناخت بر فرود در خانه آمد در خانه بجز قد رسد جوار سے چیز سے دیگر نمود
 آنرا خود اس کرد در پرویزان زد و ناسی خود بخت در مسجد جمع که آن درویش
 فرود آمد بود او در آن درویش گفت از حال آنکه در خانه بجز این چیز سے دیگر
 نبود و تو بگو نوع این را اس کردی بیتی معاینه می کردم بلا چه میخواهی بخواه شیخ
 شیوخ العالم مطلوبی که داشت بخواست بعنايت اللہ تعالیٰ از غشش آن
 درویش بدان مطلوب رسید بعد نظر را بچکایت سلطان المشائخ می فرمود
 آن محتیاپ شیخ کبیر را بعد تحمل مشقت و تنگی حال بسیار بود بعد سلطان
 المشائخ فرمود چون درویش از سر صفام درویش را چیر سے بدید طریق
 درویش است که آن درویش هم بر سبیل مکافات بقدر وسع خود خدمت
 کند نکته پنجم در بیان بعضی موقوفات شیخ شیوخ العالم فرید الحق قدس اللہ
 سره العزیز سلطان المشائخ قدس اللہ سره العزیز بجز مبارک خود و رقم آورده
 که شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر فرموده است چهار چیز از هفت صد سیر طبعات سوال
 کردند همه یک جواب فرمودند **مَنْ أَشَقَّلَ النَّاسَ تَارِكُ اللَّهِ تَيْدًا وَمَنْ أَيْسَرَ النَّاسَ**
الَّذِي لَا يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَنْ كَثَرَتِ النَّاسُ الْقَائِمُونَ وَمَنْ أَفْقَرُ النَّاسِ تَارِكُ الْقَاعَةِ
وَفَرَمُوهُ اللَّهُ يَسْتَجِيبُ مِنَ الْعَبْدِ أَنْ يَرْفَعَ إِلَيْهِ يَدَيْهِ وَيُرُدَّهُمَا أَحْسَنَ مِنْ
أَنْ يَرُدَّهُمَا
 اگر هست غم نیست و اگر نیست غم نیست و فرمود روزنامه را وی شب سحر
 مرد است و فرمود امام شافعی گفته است ده سال شاگردی صوفیاں
 کردم تا معلوم شد که وقت چه باشد و فرمود کار کردم خود را سخن سر مردمان
 نباید گذاشت و فرمود و بیست بقدر رنج یا بی سروری را به شب بیدار
 بودت هتری را و فرمود **وَالصُّوْفِيُّ يَضُقُّهَا بِهَا كُلَّ شَيْءٍ وَلَا يَكُنْ رَهْشِيًّا وَفَرَمُوهُ**

سکه کیست «اثرین مردمان آنکه تارک دنیا است و کیست بزرگترین مردمان آنکه متغیر نشود و بجز سکه کیست
 سکه نیازترین مردمان آنکه قناعت کند و کیست محتاج ترین مردمان آنکه ترک کند قناعت را سکه حق تعالیٰ دنیا
 سے گفتا بجز خود از هر که بکند کند آن بنده بسوسے خدا پرورد دست خود را در کند حق تعالیٰ سرود دست
 بند را نامید سکه صوفی است که صفا پذیر بود برکت آن همه اشیا و نیزه سازد آن صوفی را پنج شے

باب اول در فضائل خواجه گلستان حضرت از حضرت سالت حضرت نظام الحق و الامین قدس سره ابو الوهب

قال شيخ الاسلام جلال الدين نور الله منحه الكلام مستلذ القلوب ان اول
الكلام واخيره ان كان لله فشكركم واوله فانسكت و فرمود چوں فقیر جانم نو
پوشد چنان پندارو که گفت می پوشد و فرمود اول انبیاء اَحیاء فی القیوم رو فرمود
شعر تو کان هذا العلم یدرک بالنی ۰ ما کان یبقی فی البریة جاً اهل ۰
فاخبر من ولا تکسل ولا تکل خافیه فذلک امه العقیمة لمن یسک اهل ۰ و فرمود
حکایه عن الله کنت کذا مخفیاً فاخبرت ان اعرف فخلقت الخلق و عرفت
و فرمود آن نما کما شیء منه باز تا بندت چنانکه باشی و فرمود و جد به من جد
بانت الحق خیر من حیاة الذنابلین و فرمود و قال علیه السلام طوبی لمن
شغلته عیبه عن عیوب الناس و فرمود شعر رَضیناً قِسمَةَ الجِمارِ فینالنا
علم و یجوز الی مال و فرمود و الصوفی یصفق به کل شیء و لا یکن لوارده بلوغ
در جنة الکبار کخلیکم بعد مال و لیتفات الی انباء الملوک رباعی شریف
شیرم دل خرنیم گرفت ۰ و اندیشه یار تا ز نیم گرفت ۰ گفتیم بسز ویده روم
برد تو ۰ اشکم بدوید و آستینم گرفت و فرمود المناجاة بین الوکلتین ۰ خذین
انکر الی السائین بیت اسدعی بدعوی چندین کنن و لیری ۰ یک حرف را
از معنی سه صد جواب باشد و فرمود آکافه

سه بسیار می کلام فاضل بیکن دل ناما بدستی اول کلام و آخر کلام مگر باشد ما سے خدا پس سخن گوید
خاموش شونک انجیا زنده اند در قبر ما اگر بودی این علم که در یافت کرده میشه تجا اهل بودی
اینکه باقی ماند و ضعیف ناما فی پس کوشش کنن و کابل موز و شو فاضل پس پیشان در آخرت کسی را خود
بود که کالی خواهد کرد یافت کله حکایت کننده هست از خدا بودم من کج پنجان پس دوست دارم
این را که شناخته شدم پس پیدا کردم من خلق را با شناخته شدم من شنید بودنی از بودی پس
خدا بهتر است از پرستیدن تنها و انش مرحق را گفت بدین خدا همه الله علی واد و سم خوشی
مر کسے راست که یازد او را عیب او را عیب او را عیب مر دات سه رضی شدیم قسمت پروردگار
را که در زیان کرده است بر ما علم است و بر ما عیاب ما است سه سوئی است که عفا پروردگار
جمله اشیا و برهه سازد آن سوئی را بیچ سه اگر نخواهد شما رسیدن مرتبه بزرگان را پس ما را هم بشود که درین
استقامت بسوزن فرزان پادشاهان سه بحث کردن در کس بیکه بر پیوسته است که کز ان تمام اول سه

الحق فی فضائل نواب کارین چشما حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام و فیما بیننا من اهل الدین قدس سره

الذی یزید و الشراف فی السلیب و فرمود العلماء کما لیکر بین کون الکب السماء
 اشراف الابرار و فرمود الفقهاء بین العلماء کما لیکر بین کون الکب السماء
 و فرمود ان از زکات الناس من اشغل باله کل و الیاس مستقول است
 بزرگی از موقوفات شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس سره الهی
 یا تصد کلمه صحیح کرده است از آن چند کلمه آورده شد و آن اینست **باید**
 تقالی باید ساخت - که همه بستان - او بدید - چون او بدید - کس نستاند
 که چشمت از خود رسیدن بحق شمره حق را مراد دده - که بسیار خواهد بود و او این
 زنده بدان + از نادان دانا تا حد کن + راستی که بدروغ ماند مگو + مقدر
 آنچه نخرند + از براسه جاہ و مال بخاطر مکن + نان هر کس نخورد + و لیکن نان
 همه بدید + اجل را در هیچ جا فراموش مکن + سخن را در قیاس مگوی + بلا را
 نتیجه بوداں + از گناه کاف مزن + دل را با ریچه دیو ساز + پنهان خویش
 بهتر از آشکارا دار + در آرایش مگو + نفس را از براسه جاہ بقدر مکن +
 از غایب تو کیسه و ام مکن + در دست خاندان قدیم نگاه دار + هر روز در طلب
 دولت نویباش + تا بتوالی مشورانه از خودی کردن بدشنام باز دار + قیمت
 مزاج و خشم شمر + دست پندار + دست بر کس منہ + بجاسه هر کی بر که نیکی کرده
 ایچو خویش و اں + هر چه که دل بدئی آن گواهی دهد زود از سر آں برخیز +
 بنده که فروختن خواهد دار + بر شکل کردن برانه جوی + جنگ تمام مکن + پیش
 بعضی صلح بگذار + تسکین و درستی ضعیفی شمر + از بیج دشمن اگر چه از تو خوشتر
 ایمن مباش + تبر که از تو تبرسد از تو تبرس + بر توانا کی تکیه مکن + بوقت شهرت
 خویشتن داری از همه وقت زیاده کن + چو با اهل دولت نشینی دین را فراموش

۱- تبر است و محفوظ ماندن از نقصان در سپردن کار و باز خود است به خداست عزوجل
 عالمان بهترین مردمانند و دولتشان بهترین است که در دنیاست که در دنیا در میان
 دانیان مانند ماه چهارم است و در میان ستارگان آسمان است که در شهرت و در میان مردان
 است که مشغول باشد بخوردن و پوشیدن

بائیل و فضائل خواجگان پیشانی حضرت امام محمد باقر علیه السلام و ائمه اربعین قدس سره

من به عزت و جلال و عدل و انصاف و امان و بوقت تو نگری بزرگ بهت
 باش و درین راه پل بدل و امان و وقت را بیچ بدل شناس و سخاوت را بر آ
 تو لے بدہ و برگردن کشان تکبر و اجب ہیں و باجماران طریقت تکلف مرو
 تو شاز و آتش و تجربہ ساز و چو بن رحمت خدا سے غرور کیل روستے تو وارد
 از و مگریزہ و درویش کہ بامید تو نگری باشد صریح و امان و ملک بوزیر خدا
 ترس ضبط کن و دشمن را نشورت بر انداز و دوست را بتواضع بند کن
 پلاسے تا کہاں جہاں رستی و امان و عجیب خویش بینا باش و تو نگری بام
 خر سندی گیر تا بماند و ہنر خواری بدست آر و سخن راج و دشمن از جاسے مشو
 از خصم سپہ میگویند اگر خواهی کہ رسوا نشوی تہاجر کن اگر ہمہ ظلم را دشمن
 خواهی متکبر باش و نیک و بد خویش را پنہاں دار و درین بعلم نگاہ دار و
 بلندی خواهی باش کہ سنگین نشین و آسودگی خواهی حسد کن و آزار بہدیہ
 بر گیر و در آن کوش کہ برگ زندہ شوی و سلطان المشائخ می فرمودیکے
 سخی بہت شیخ شیوخ العالم فرید الدین کہ و گفت کہ من چند دانہ پیش کنج
 انداختم روز دیگر یکین گندم و یک تیکہ راج بمن رسید شیخ شیدوخ العالم
 قدس اندر سرہ العزیز فرمود بہت خورشش و پکنج شک و کباب و ہمام
 کہ تا کہ بجائی در رفت بام و از ثنقات منقول است وقتہ از خدمت
 شیخ الاسلام بہاؤ الدین زکریا بہت شیخ شیدوخ العالم فرید الدین قدس
 اندر سرہ العزیز سخنے رسانیدہ بودند کہ موافق مجلس شیخ شیدوخ العالم فرید
 معذرت آن سخن شیخ الاسلام بہاؤ الدین بہت شیخ شیدوخ العالم فرید الدین
 کا فتسے نوشت سخن ایری بود کہ میان ما و شما عشق بازی است جواب این
 معذرت شیخ شیدوخ العالم بہت میان ما و شما عشق بہت و بازی
 نیست و اللہ اعلم تلمہ ششم در بیان بعضے کرامات شیخ شیدوخ العالم فرید
 والدین و والدہ بزرگوار و قدس اللہ سرہما العزیز سلطان المشائخ قدس اللہ

باب اول فی فضائل خواجگان چشتیہ خدمت بخدمت حضرت زین العابدین علیہ السلام

سره العزیزی فرمود کہ وقتی بخدمت شیوخ العالم خدمت کردم
درخواستی هست اگر خدمت شیخ بخشش فرماید فرمود کہ بیست گنیمت تارکے
از محاسن مبارک جیاشده است اگر فرماں باشد من بجای سے تعویذ بخاہد
فرمود کہ بچنان کن من آن تارا با عزاز بگنیمت در جامعہ پیچیدم برابر خود در شہر آدم
سلطان المشایخ در نجفایت چشم پر آب کرد و فرمود تا چہ اثر اشد دیدم از آن
یک موی بعد از آن فرمود کہ ہر دردمندے و رنجور سے کہ بیامدی از من
تو نیز خواستی من آنموسے را پیداوم آن زحمت زائل میشد تا مرادوستے
بود اورا تاج الدین مینائی نام بود خودک اورا زحمت شد بر من آمد
آن تعویذ خواست جانیکہ نہادہ بودم ہر چند طلبیدم نیا فتم چنانکہ لیسرک
آن دوست در آن زحمت نقل کرد ہم در آن طاق کہ نہادہ بودم و نظر تہ
یعنی چون لیسرک آمد دست رفتی بود آن تعویذ غایب شدہ بود سلطان المشایخ
می فرمود بزرگے بود در وہلی اتیم نام مسجد سے عمارت کرد و امامت آن
مسجد شیخ نجیب الدین متوکل را داد او آن بزرگ و ختر خود را شادی خود
کرد یک لک بیتل در کار خیر او خرچ کرد وقتے شیخ نجیب الدین متوکل در محاض
ماہ گفت کہ موسن تمام آنکس باشد کہ اولادوستی حق بردوستی اولاد تمام
آید اگر و چند آن کہ در حق فرزند خود خرچ کردہ در راہ حق خرچ کنی انگاہ تو
بچنان باشی ترک ازین سخن برنجید امامت شیخ نجیب الدین بستہ شیخ
نجیب الدین و را جو دہن رفت و بخدمت شیخ شیوخ العالم فرید الدین
قدس سرہ العزیزی صورت حال باز نمود خدمت شیخ شیوخ العالم قدس سرہ
العزیزی فرمود ما نلتئم من آیتہ او نلتئم ما نلتئم بحمدہ و ثنوا علیہا بعدہ بر لفظ
سارک را ندا گرا تیری رفت ای تیری را پیدا کرد ہم در آن روزگار ای تگر نام
تکے در آن دیار رسید آن خانوادہ کہ ہم را خدمتہا کرد و بخدمت گاری
۱۵ ما شوخ میگیرم اینے نیازا مویش بنیکیم اول مسلمانان کو کہ سے کریم بہتران آیت را
ذاتہا آیت

باب اول فی فضائل خواجگان شیخانی حضرت علی شکر علیہ السلام و المومنین قدس سرہ

۷۹

آن خاندان منسوب شد سلطان المشائخ می فرمود در آنی سلطان ناصر الدین
 جانب او چہ و ملتان رفت جملہ شکر روسے بزیارت شیخ شیوخ العالم
 فرید الدین قدس اللہ سرہ العزیز نہا ہذا آن مقام بود کہ از مہربوسے خلق خراب
 شد انگاہ آستین شیخ شیوخ العالم را از بے جانب کو چہ بیا و بختن خلق می آمد
 و می بوسیدند و می رفتند تا آنکہ پارہ پارہ شد انگاہ در مسجد در آمد مریدانرا
 فرسود شاکر در بر گردن با شید تا خلق درون حلقہ نیاید ہم از دور سلائے کنند
 و باز گردند مریدان بچہاں گردند تا کیے تراشے پیے بیاید و از دایرہ مریدان
 یکدشت و در پاسے شیخ افتاد و پاسے شیخ گرفت و بکشید و بوسید یکدشت
 شیخ فرید تنگ می آئی شکر نعمت خدا سے تعالیٰ بہ ازیں بگذار چون ایں شیخ
 شیوخ العالم بشنید نعرہ بزوانگاہ فراش را بخواست و معذرت بسیار کرد و کا
 حروف از والد خود رسید محمد مبارک کر بانی رحمتہ اللہ علیہ صلح وارد کہ می
 فرمود بہرین شکر کیے چون سلطان ناصر الدین نزد یک نہر والد رسید بخواست
 کہ میان اجود ہن برود و سعادت قدم بوس شیخ شیوخ العالم حاصل کند سلطان
 غیاث الدین کہ آن ایام العثمان بود و نائب ملکہ و خسر و سلطان گفت
 کہ شکر بسیار است و در راہ اجود ہن سببے آبست اگر فرماں شود بخدست
 شیخ شیوخ العالم من بروم و ہدیہ و فتوح بہرم و از بہت خداوند عالم سعادت
 آتم و سلطان غیاث الدین در ایں ایام در خاطر مہوس سلطنت جہانگیری
 بود با خاطر اندیشید اگر ایں کا نصیب منست و تخت سلطنت من خواہد
 رسید نفسے در قباب شیخ شیوخ العالم بہمن خواہد را تہا میں معنی و خاطر گرفت
 و بفرمان سلطان با صلحے سیم و مثال چهار دیہ بخدست شیخ شیوخ العالم آورد
 و سعادت قدم بوس حاصل کرد و آن سیم با مثال چہا دیہ پیش شیخ شیوخ العالم
 نہا و شیخ شیوخ العالم فرہ جو کہ ایں چہیت العثمان گفت کہ ایں سیم است و ایں مثال
 چہا دیہ خاص براسے شما شیخ شیوخ العالم سیم کرد و گفت کہ نقد را با دادہ با در ویشا

بازگشت از غزوات و جنگها و در این زمان حضرت نظام الحق و الدین قدس سره و العزیز

خرج خواهم کرد و مثال ویدها بود که طالیات این بیشتر از بعد کشف المعنی که
 النجاش را در خاطر بود از حضرت شیخ شیوخ العالم در ولی خلیدن گرفت بر فرد
 شیخ شیوخ العالم بر لفظ مبارک را ندانم فریدون فرخ فرشته شده بود و زود
 ز غنیمت مرسته نبود و زود او پیش یافت آن نیکوئی که تو داده و پیش کن فریده
 توئی که همیشه این نفس بسح مبارک النجاش رسید و گره دستار چه بست
 و زمین بوس کرد و خوشی بر قامت بده هم در آن چند گاه النجاش با و شای
 شد و امور مملکت بن دستار و در خط سلطنت او آمد بزرگی خوش گویند
 سوس که شود و در زمین پنجه دست تو به نیک قبول تو تا شتر تا جبار شود و
 سلطان المشایخ میفرمود که شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس سره
 العزیز نماز با و کرده بود و مشغول شده و سرزین نهاد و مستغرق شغل برین
 بیات بسیار بود الغرض هوای شکل سر بر زمین نهاد و مشغول شده
 و هوای زمستان بود پستی بیا و روند بر وجود مبارک او انداختند هیچ
 خدمتکار سے استخوان بود و بکس من بودم و پس در نیایا یکم بیاید و با و از بلند
 سلام گفت چنانکه شیخ شیوخ العالم از وقت بر شیخ بچنان سر بر زمین نهاد
 بود و پستی درو پوشانیده گفت اینجا کس هست گفتقم تنم بعد فرمود این کس
 که آمد و است منگه هست میان با لار و گول من در آن فرودیم همان نیست
 بود جواب دادم آری بعد از آن فرمود و بنجیر در میان دار و در و دیدم بچنان
 بود گفتقم آری دار و باز فرمود که در گوش چینی سے دار و من در و دیدم بچنان
 بود گفتقم آری دار و در آنچه در و دیدم و جواب بازمید اوم او تغیر پیش این
 بار که گفتقم آری حلقه در گوش دار شیخ فرمود او را گویم بر پیش از آنکه نصیحت
 نشد چون این بار یا نبیا او دیدم او خود فریاد بود و مشغول است و قتی
 شیخ شیوخ العالم فرید الحق و الدین قدس سره العزیز را با گشت مسجری
 بزرگ خلاصه نکرده و سخن مشغول گشت در غلبه مشغولی عرق از اندام مبارک

باب فی فضائل خواجهگان چنانچه حضرت علی اکبر حضرت نظام المحدث والدین قدس سره

۸۱

ایشان روان شد زمر اثر تکرر سلطان المشایخ میفرمود که ما در اچو دهن میرقم
 در صحرای همسری مرا مار گزید مردی که در صحبت او میرقم آنجا بر بست زمر فرشت
 و نیکو شد چون در اچو دهن رسیدیم بیگانه بود دروازه بسته بودند یاران گفتند
 حصار بگشاییم و برویم دیدیم در حصار هر طرفی راهی شد القصر یاران همه بالا رفتند
 و من از من ترسیم دست من گرفتند و بالا بردند چون با ما شد خدمت شیخ
 شیوخ العالم فتحیم همه را پرسید و مراجع گفت یکنوا شد فرمود که مار گزیدن با بے
 است حصار بستن کجا آمده است فاما از خدمت شیخ نصیر الدین محمود
 رحمة الله علیه روایت میکنند که بعد گزیدن مار در حدود و همسری بمور باطن شیخ
 شیوخ العالم باروشن شد شیخ شیوخ العالم بسبب تعجب کردن فرستاد و سلطان
 المشایخ را سوار کتبه و بیمارند بچنان کردند یعنی در گردون سوار کردند و آوردند
 سلطان المشایخ فرمود شیخ شیوخ العالم فریاد سخن والدین قدس سره العزیز
 را عرض می نمودند شد خواست که گمانی بر خیزد که بگردد شیخ را در چنانکه گفت عصارا از دست
 با اداخت چنانچه از پیشانی دیدنی سبک که ایشان معاینه شد بریدند چه بود که خواهر
 عصارا بخت با اداخت فرمودند که با اخطاب کردند که نگویید بر غیر با کردی سلطان المشایخ
 فرمود که بپوشان سوئی از یاران سبالت بود و وقتی او را بوجه آمد شیخ شیوخ العالم
 پرسید کیان را دیدی گفت فلان کس چنین چنین مشغول است فلان کس
 چنین متعبد است شیخ شیوخ العالم را رغبت شد که ایشان را به بند بهانه وضو
 ساختن برخاست و برتر آمد درون مسجد بالا و خرد و تفحص کرد و شیخ شیوخ العالم
 را بیاقتن بعد از زمانه خواجہ پیدا شد یوسف پرسید که خدمت خواجہ
 کجا بود فرمود که چند آن خلق او چه را صفت کردند که ما را رغبت
 شد بملاقات ایشان در اوج بودم همه را دیدم دو کاتب کرده اند و
 نشسته کنند چیزی میکنند منقول است در مجلس سلطان المشایخ
 یاسر آغاز کرد که بهما والدین خالد میگفت که در اچو دهن بست

بان لفظی خواجهگان چشمت حضرت است تا بعد حضرت نظام الحق والدین قدس سره

۸۴

کہ طعام گذاشته ام شیوخ العالم فرمود چرا کہ آشته گفت من درویش
 ساکت بودم مسلماً بناظر بسبب تمردان و بی تاقت اتفاق افتاد فرزندان من
 اقرابے دیگر را اسیر کردند عورتے داشتیم کہ دل و جان من تعلق او بود او نیز در انمایا
 اسیر شد بسبب او دل من نئے آرمید دل بر مردن نهادم شیخ شیوخ العالم فرمود
 کہ طعام بخوردینمایاں مردے رسید انابل کتبہ با تحت بند او را پیش خواجا دادند
 شیخ شیوخ العالم فرمود کہ ترا تخلیص خواهد شد اما آن مرد را کنیز کے بدی او قبول
 کرد آنمرد گفت کنیز کی چه خواهم کرد برابر او نمیقت آن نویسنده گفت تخلیص من
 متعلق بشرط دادن کنیز کی است ضرورت کسا نرا بروگماشتت اما او را برابر کرده
 بر اسپار کرده سے بر نرچوں این نویسنده ہرے کے کہ اور پابندہ کرده بود رسب بخورد
 ملاقات او تخلیص فرمود و کنیز کے کہ او را از ماتحت پیداشتہ بود فرمود بدو بدہند
 چوں کنیز کہ بدو دادند نویسنده آن کنیز کہ ابدان سرودہ و آنمرد بدو بدیتقا۔ بر لبت
 جان عورت او بود خاطر او جمع گشت سلطان المشائخ فرمود در حدیث اجود من کہ ہر جہت قاضی خطیب
 در نماز جمعہ خطبہ خواند یکے از زبان شیخ شیوخ العالم اور گفت نماز عادت کن جمہ خلق نماز بارگد ازین قاضی
 عبد اللہ قاضی اجود ہر بود یا گفتن گرفت آن قاضی عبد اللہ را قاضی محمد ابو یوسف
 ابو نیک بستہ ہو بود گفت کہ مشتے کبار و گرشنگان از جا بجایا این است اندامہ جو
 شیخ شیوخ العالم در حاتمہ آمد یا یارت گفت اگر کسی بر کسی تمہور را تہرہ آنکس کل
 کند اگر او ہم تازان خود براندہ روا باشد ہمینا کہ این سخن بزرگان مبارک رفت تا انھی
 عبد اللہ را فلک زود کی کثرتا۔ قاضی عبد اللہ بخود مست شیخ شیوخ العالم یک سہ
 شکر و آرد و گو سپند آہ روز سیاہ سے شیخ شیوخ العالم فرید اللہ بن نورس اللہ سرور
 العزیز افتاد شیخ شیوخ العالم فرمود و عبد اللہ سرور را تہرہ ہر کسی از فرزند
 من میر سہ انیرہ کنوز ہر پردہ خانی کہ ہر سہ روز یکبار کہ جان را تہرہ ہر کسی
 ہشت و نہ تہرہ ہر سہ روز تہرہ ہر سہ روز تہرہ ہر سہ روز تہرہ ہر سہ روز تہرہ ہر سہ روز

باب اول فیضائل خواجگان چشتیہ حضرت میراث احمد حضرت نظام الحق والدین قدس سرہ

۸۵

اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ شیخ شیوخ العالم فرمود ہمیں حکم ہوا
 ہر چند قاضی عبداللہ جہد کرو میسر نہ ہو اور وہ آکر وہ گرد قاضی درخانہ رفت افکار و
 سلطان المشائخ سے فرمود وقتے دراجوہ میں مرو سے نجدت شیخ شیوخ العالم
 آیا کہ مرد گوش باہنگی گفت کہ در دنیا میں تو ہر وقت مسبق بودی تا آں وقت
 کہ در شہر قاضی یعنی نیشد ہی شیخ شیوخ العالم نے معنی بنوری اہلن دریافت و کشف کرد
 کہ اسے پیارہ اگر خواندن براسے بدل است نخواست و بخل ایذا سے حیراں
 و اگر براسے عمل است ہنقد رکافی است کہ بخواتمہ و عمل میکند مقصود از
 خواندن علم شریعت براسے عملت نہ از براسے ایذا سے خلق سلطان المشائخ
 میفرمود مرو سے از وہی روای شد تا در اجوہ میں نجدت شیخ شیوخ العالم
 تائب شود و راتنامے راہ مطربہ پریشاں قدمے چند با او بجاہ شد و این مطربہ
 بسیار خواست و در بندہ آسا ہے بود کہ باں مرد تعلقے کنایں مرو نیست صاف
 داشت پنج بدایں زانیہ میلیے تکر و تا در منزلے در یک گردوں سوار شد ہذا مطربہ
 پیادہ ترویج آن نشست چنانکہ میان ایشان حجابے نماذکر و در خیال
 اندک مایہ دل آن مرد میل کر شد اسے گفت یاد ستہ و از ذکر دورا خیال آن مرد
 یادید کہ بر یاد و دلیا بچہ بر سبب آن مرد زد و گشتہ تا کہ مست فلان بزرگی میرہ کی
 بر نیست تو بہ این حیست آن مرد بہ نور متیز شد انقصہ چون نجدت شیخ شیوخ العالم
 رسید باول سخن شیخ شیوخ العالم با آن مرد و اسے بود کہ خدا کے تعالیٰ ترا آنروز
 قوی کنی ہذا نشست سلطان المشائخ سے فرمود کہ یار سے بو از مردان شیخ
 شیوخ العالم فرمود بحسب والدین قدس سرہ افندہ میرہ الخزیر اور محمد شہ غوری گفت سے
 مرید سے صفا و متقدرا شیخ شیوخ العالم نے نجدت شیخ شیوخ العالم آمد مضطرب حیرت
 نہ کرد کہ یہ حال است گفت سے ہوا سے ہر مرد بنجور و در حدیث کہ رستہ پیش
 محمد و است از ہر مرد سے کہ مرد بنجور سے ہوا سے ہر مرد بنجور و در حدیث کہ رستہ پیش
 ہر مرد بنجور سے ہوا سے ہر مرد بنجور و در حدیث کہ رستہ پیش

باب اول فی خواجگان چینیہ حضرت علامت امام محمد تقی صاحب نظام الحق والدین قدس سرہ

بسیب آن در ہم روز بروز بریم شیخ شیوخ العالم فرمود و چنانکہ تو این ساعت استی
 من ہر عمر چھنیں امم و لے یا کسے نمیکویم انگاہ اور اگفت ہر و برادر تو صحت خواہ
 یافت محشر شہ چوں در خانہ آمد دید کہ برادر شستہ است و طعام میخور و سلطان
 المشایخ میفرمود کہ وقتے شیخ در ویش بخد مت شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر رسیدند
 در ویشا نے درشت مران فراخ سخن از پیش شیخ شیوخ العالم شیخ کبیر ریختند
 و گفتند ما پندیں گشتیم در ویشے نیا تم شیخ شیوخ العالم فریدالین قدس اللہ سرہ
 العزیز فرمود کہ نشیند شمارا در ویشے تا نیم ایشان استند و کردند و رواں شدند
 شیخ فرمود چوں میروید باید کہ راہ بیابان مروید ایشان سخن شیخ شیوخ العالم
 را خلاف کردند راہ پیش گرفتند شیخ شیوخ العالم کسے را در عقب دو انیدہاں
 کردند کہ کد ام راہ رفتند خرا آوردند کہ راہ بیابان رفتند شیخ شیوخ العالم چوں
 اینچہ پیشینہ ناسے ہاے بگریست چنانکہ بر ماتم کسے بگریند بعدہ خبر آوردند آن
 ہر شیخ تن را باد موم ہر چہاں بر ناسے باشند کیے بر سر آب رسیدہ و آب بسیار
 خورد ہما بخامد عرض میدارد کاتب در وقت بر آنجا کہ خواجہ احمد یوسف تانی
 از مریدان سابق شیخ شیوخ العالم فریدالین قدس اللہ سرہ العزیز بود او
 سے فرمود کہ من آسے بچستہ و نچو و غسل شیخ شیوخ العالم میرسانید ہم روز
 پشت من در کردن گرفت بچستہ آب آوردن مرا طلب شد گفتم کہ پشت من
 در و میکنہ مشک نمیتوانم آورد شیخ شیوخ العالم فرمود کہ او را پیش من آرند
 چوں بخد مت شیخ رستم بشفقت نزدیک غلبید و فرمود پشت خم کن من بتواضع
 پشت خم کردم شیخ شیوخ العالم دست مبارک خویش بر پشت من فرود آورد
 و فرمود کہ برہ آب بیازا الوقت باز کہ ایام جوانی بود تا این غایت کہ قریب
 بصد سال رسیدہ است ہرگز پشت من در رنگ و مشکہاے آب باغراہ
 سے آوردم نہ چین خواجہ احمد میفرمود کہ وقتے شیخ شیوخ العالم مرا جاہ مبارک
 خود شستن فرمود من آن جاہاں راہ آب آورم و پشتم و خد مت شیخ

باز مل در فضائل خواجهگان چشم داشتند و در کمال ممالک تا عهد حضرت نظام الحق والدین قدس سر

۸۷

شیوخ العالم بروم فرمود که برو یکبار دیگر بشو من با خود کفتم درین فرماں مقصود
 خواهد بود و از من تقصیر سے دریں باب جامہ شستن رفته باشد اندیشیدم یاد آمد
 که من اول جامہ شستم بعد و وضو ساختم ادب آن بود که اول وضو میکردم
 بعد جامہ شستم این باب اول وضو کردم و دو گانه بگذاردم و جامہ با احتیاط
 شام شستم و بخدمت شیخ شیوخ العالم بروم درین کرت نیز شیخ فرمود یک کرت دیگر
 بشو این بار حیرت من زیاد تر شد اگر چه احتیاطی است که در جامہ شستن باشد
 صحت بسیار آورده بودم تا ما چون فرماں شیخ کبیر برینجمله شده است البته این
 بار نیز تقصیر سے رفته باشد چون فکر کردم یاد آمد درین کرت جامہ شستم و
 برائے خشک شدن پر شاخهای و رختها انداخته بودم که بالاسے آن
 شاخهای دیگر بوده طیور بالاسے آن نشسته بحال دارو که از آن طیور
 چیزے جاشده باشد و بران جامہ افتاده درین کرت که بشستم بجهت
 خشک کردن در صبح انداختم چون این بار بخدمت شیخ بروم قبول افتاد
 و کاتب حروف آن خواجہ احمد ریافته بود و بسادرت قدسوس اور شرف
 گشته و در عهد سلطان تغلق ازاجودین در حیا مشهور آمد و بخدمت
 سلطان المشایخ مدته بود پیر سے عزیز سے که قریب صد سال عمرا رسید
 بود و بیچ آختای در قامت مبارک او پیدائش ده و هم در آن ایام والد کاتب
 حروف سید مبارک محمد کرانی رحمته اللہ علیہ خواجہ احمد را در خانه طلبیده
 بود و برادرم امیر داؤد ششماه بود و از زمرته حادث شد و چند روز شیر
 نشورده و چون او را در نظر مبارک آن بزرگ آورد و کیفیت رحمت او
 که شیر نمشور و گفت این بزرگ انگشت مبارک خود بلباب خویش تر کرده
 بر لبهای برادرم امیر داؤد مالید فی الحال لبها چغیان خواجہ احمد دایه
 فرمود که شیر پده چول دایه جاسے شیر در دهن او نهاد که بدن گرفت و بمراد خود
 نکلتے بر فم در بیان کرامات والده مکره شیخ شیوخ العالم فرید الحق والدین

باب فی فضائل نوازگان حضرت زین العابدین علیہ السلام و والدین اقدس شیخ

قدس الله سره العزیز سلطان المشائخ سے فرمود شیخ کبیر زاد والدہ بود پس بزرگ
 تاشی و زوسے در خانه در اهل خانه خفته بود و والدہ شیخ شیوخ العالم بیدار بود
 سخن مشغول چون دزد و رآمد کور شد او از داد اگر دریں خانه مرد است پدر و برادر
 منست و اگر عورت است ماور و خواهر منست هر که هست من از هابت او
 کور شد م باید که مراد نکند تا بنیاشوم و تو پیکم والدہ شیخ کبیر و ما کرد و او بنیاشد
 و برقت والدہ شیخ شیوخ العالم این حکایت شین بچکس نکشاد ساسه گدشته
 مردی سے را دیدند سبوسے بغزات پر سر کرده بیاید و اهل بیت او برابر او پیسیدند
 تو کیستی گفت من امشب بزد می در تخته آمدہ بودم عورتی بزرگ اینجا بیاید
 بود من از بیعت او کور شد م و بدعا سے او چشم باقیم و من عهد کردم کہ بعد نہیں
 دزد می نکم اینک این ساعت آمد م با اهل بیت خود تا مسلمان شوم و غیر
 برکت آن ولیہ ہمہ مسلمان شیخ سلطان المشائخ سے فرمود در آنچه شیخ شیوخ العالم
 در اجودین سکونت ساخت شیخ نجیب لدین متوکل را فرستاد تا والدہ را
 بیارد شیخ نجیب الدین والدہ ماجدہ را از بخارواں کرد و در اثنا سے راه
 زیر درخت فرود آمد دریں میان آبجا جت شد شیخ نجیب الدین طلب
 آب رفت چون باز آمد والدہ را مذید حیران و تحیر کاذا انراں سبب سبب
 راست و دید و طلب کرد شیخ اثر والدہ دریافت بخدمت شیخ شیوخ العالم
 باز گفت شیخ فرمود طعام ساختن و صدقہ کہ آمدہ است بیا و ند بعد از آن
 شیخ نجیب لدین را و رانحد و گذر افتاد چون در زیر آن درخت آمد در
 او گذشت کہ در چپ و راست این موضع بروم کہ نشانی از والدہ پیکم
 همچنان کرد استخوانی چند یافت از انخوان آدمی با خود گفت باشد کہ
 استخوان ہاسے والدہ ماست شیر سے و دوسے ہلاک کرد و باشد آن
 استخوانہا را جمع کرد و در حلیطہ انداخت و بخدمت شیخ شیوخ العالم
 فریاد سخن والدین آرد و قصہ باز گفت شیخ فرمود کہ آن خریطہ پیش من بیا

بار اول در فضائل خواجگان حضرت کاتب حروف از حضرت نظام الحق والدین قدس سره

چون خریطه بیاورد و میفشاند یک استخوان هم پیدایش سلطان المشایخ
 بر خرف چشم بر آب گزود فرمود که این از عجایب روزگار است نکته هشتم
 در بیان مرض و رحلت کردن شیخ شیوخ العالم فریدالحق والدین قدس سره
 سره العزیز و آرفنا بار ابقا سلطان المشایخ میفرمود که شیخ شیوخ العالم
 فریدالدین را رحمت خلد شد بدان رحمت رحلت کرد تا سلطان المشایخ
 سوال کردند که شما در وقت نقل حاضر بودید چشم بر آب گزود فرمود که خیر در ماه
 شوال مرا بدلی روان کرد نقل ایشان پنجم ماه محرم بود وقت رحلت از من یاد
 کرد و گفت فلان درویشی است این سخن هم گفت که وقت رحلت شیخ
 قطب الدین من نیز حاضر بودم و در کاشی بودم سلطان المشایخ این چکان
 میفرمود و گریه میکرد و چنانکه در همه حاضران اثر کرد و میفرمود شب پنجم ماه محرم
 رحمت شیخ شیوخ العالم غالب شد نماز خفتن بجماعت بگذارد بعد از آن
 یهوش گشت ساعتی شه بهوش باز آمد پرسید که نماز خفتن گذارده ام گفتند
 آری گفت یکبار دیگر بگذارم که داند چه شود دوم گشت نماز بگذارد باز بهوش
 شد این بار بهوش بیشتر شد باز بهوش آمد پرسید که نماز خفتن گذارده ام
 گفتند دوباره گذارده اید فرمود که یکبار دیگر بگذارم که داند چه شود سوم گشت
 هم گذارد بعد از آن بر حمت حق پیوست کاتب حروف از والد خود بنیاد محمد
 کرمانی رحمه الله علیه سهل دارد چون شیخ شیوخ العالم بر حمت حق پیوست
 و در مقام مقصد صدق قرار گرفت غسل دادند و غسل چادر سے
 خواستند تا بالا سے جنازه شیخ شیوخ العالم باندازند والدین بنده
 میگفت که مرا یاد است که میر یعنی سید محمد کرمانی جبر کاتب حروف
 تعجیل در خانه آمد از والد و والد که جد کاتب حروف باشد چادر سے طلبید
 چادر سے نوپید بسید محمد کرمانی داد و آن چادر بالا سے جنازه شیخ شیوخ العالم
 فریدالحق والدین قدس سره العزیز اذاعتد و الفاق فرزندان شیخ شیوخ العالم

باب اول در فضائل توابعان حضرت علی علیه السلام

این بود که بیرون حصار وجودین در مقامی که شهدا اخطرت انداختند و کفن بدین
غیبت بیرون حصار آوردند بعد از میان خواجه نظام الدین که پسر محبوب
شیخ شیوخ العالم بود و رسید و او چاره بود بر سلطان غیاث الدین بلهین
و قصبه نیالی بود شیخ شیوخ العالم را در خواب دید که بخدایت خود میخواند خواجه
نظام الدین اجازت بسته و جانب وجودین روان شد در آن شب که نقل
شیخ شیوخ العالم بود و در وجودین رسید فاما در دانه پاس حصار بسته بودند
شب بیرون حصار ماند و در آن شب که شیخ شیوخ العالم رحلت میفرمود
و میگفت نظام الدین آمد و لیکن چه سود که ملاقات نشد چون با ما داشتند
که درون ترا دیدند و یک در دانه رسیدند بود که جنازه شیخ شیوخ العالم بیرون
آوردند الغرض از برادران رسید که کجا دفن توامند کرد گفتن بیرون حصار
نزدیک شهداست که شیخ شیوخ العالم پیشتر آنجا مشغول بودند و مقاصد روح
است خواجه نظام الدین گفت اگر شما شیخ شیوخ العالم را بیرون حصار دفن
کردید شمارا بچکس اعتبار کن هر که زیارت شیخ شیوخ العالم بیاید هم از بیرون
زیارت کند و اگر بر دنده نماز جنازه هم بیرون کردند و با اتفاق آن شاهزاده
باز بیرون شد و در دانه رسید و این مقام که مدقونست دفن کردند سلطان امشال
میفرمود و مردست که شیخ شیوخ العالم فریاد حق و الدین قدس الله سره العزیز
آمد و گفت اگر خرفه نما یا بنام حجره پاس مسکینان که از بیرون آب و بیه هم
از نماز ششت بر آن شیخ شیوخ العالم فرمود که مدت برفت سال است که مسو
نده نیست کرده است که ششت بر ششت نمند القصه آن مرد و اولاد شیخ را
بنا بر شست که بجز عمارت شود همچنان شد فاما بعد نقل شیخ شیوخ العالم
آن بجزه را خراب کرد و در وقت تمیر که شیخ شیوخ العالم بهما شاست سلطان
نماز شیخ میفرمود که بجهت محمد شیخ شیوخ العالم ششت خام حاجت شد چون
نیز شد شیخ شیوخ العالم که ششت تمام بر آورده بودند از آن

بانی ل. فضائل خواجگان حشمت از حضرت امام احمد حضرت نظام الحق والدین قدس سره

۹۱

در حشمت فرو آورند تا در کج خرم شاد طیب الله مرقد و جبل خطیره القدس مشوا
 پوشیده نماید که تولد حضرت شیخ شیبون فرید الحق والدین مسعود کبیر و کبیر پانصد
 شصت و نود و هفتاد حضرت ایشان در شش صد و شصت و چهار بود
 عمر حضرت ایشان نود و پنج باشد و اندک علم و ارادت آوردن حضرت کبیر
 حضرت خواجہ قطب الدین قدس الله سره العزیز و پانصد و هشتاد و چهار بود
 بعد از ارادت آوردن هشتاد و سال و عقد حیات بود طیب الله مرقد و جبل
 خطیره القدس مشوا از حضرت سلطان المشایخ پرسیدند که عمر شریف
 حضرت شیخ شیبون العالم فرید الحق والدین قدس الله سره العزیز چند سال
 بود فرمودند که نود و پنج سال و بوقت نقل این سخن میگفت یا محمداً یا قیوم
 سلطان المشایخ فرمود که اول شیخ سعد الدین حموی نقل کرد بعد از وی سه سال
 شیخ سعید الدین باخرزی بعد از وی سه سال شیخ بہا والدین زکریا بعد از وی
 سال شیخ شیبون العالم فرید الدین ^{سعد الدین} بعد از وی سه سال شیخ سلطان المشایخ
 فرمود که خوش بزرگوار و حیات بودند شیخ شیبون العالم فرید الحق والدین
 شیخ ابو الغیب شیبی و شیخ سیف الدین باخرزی و شیخ سعد الدین
 حموی و شیخ بہا والدین زکریا قدس الله سره العزیز این ضعیف گوید قطعاً شیخ اعظم
 فرید ملت و دین شیخ ابو الغیب و شیخ سیف الدین و شیخ سعدی حموی شیخ الوقت
 شیخ صاحب نفس بہا والدین بود و شیخ پیر و یک عصر و یکے باو شاه دنیا
 و دین و مشہم آن سلطان المشایخ آن برهان اکتالیق و آن سرور اولیا
 دین و آن پیواسے اعدیاسے عالم بومین و آن عالم علوم ربانی و آن
 کاشف اسرار حجابی و آن بطا سیر و باطن راستہ و وجود مبارک خود امو
 عالم پرستہ و آن والد صفات حق جل و علی و آن عافق ذات باری تعالی
 و آن معدن کائن کرامت و آن صورت لطافت و آن بکثرت بکامیاب
 اولیا معروف و آن پیر و اصوات گزیدہ و تمیاز اعدیای موصوف و آئینے